

СЭН 10*М

К.Э.ЦИОЛКОВСКИЙ

Нара дээрэ

УЛАН-УДЭ * 1961

К.Э.Циолковский

С (Бур.)
Ц 66

Һара дээрэ

Фантазита повесть

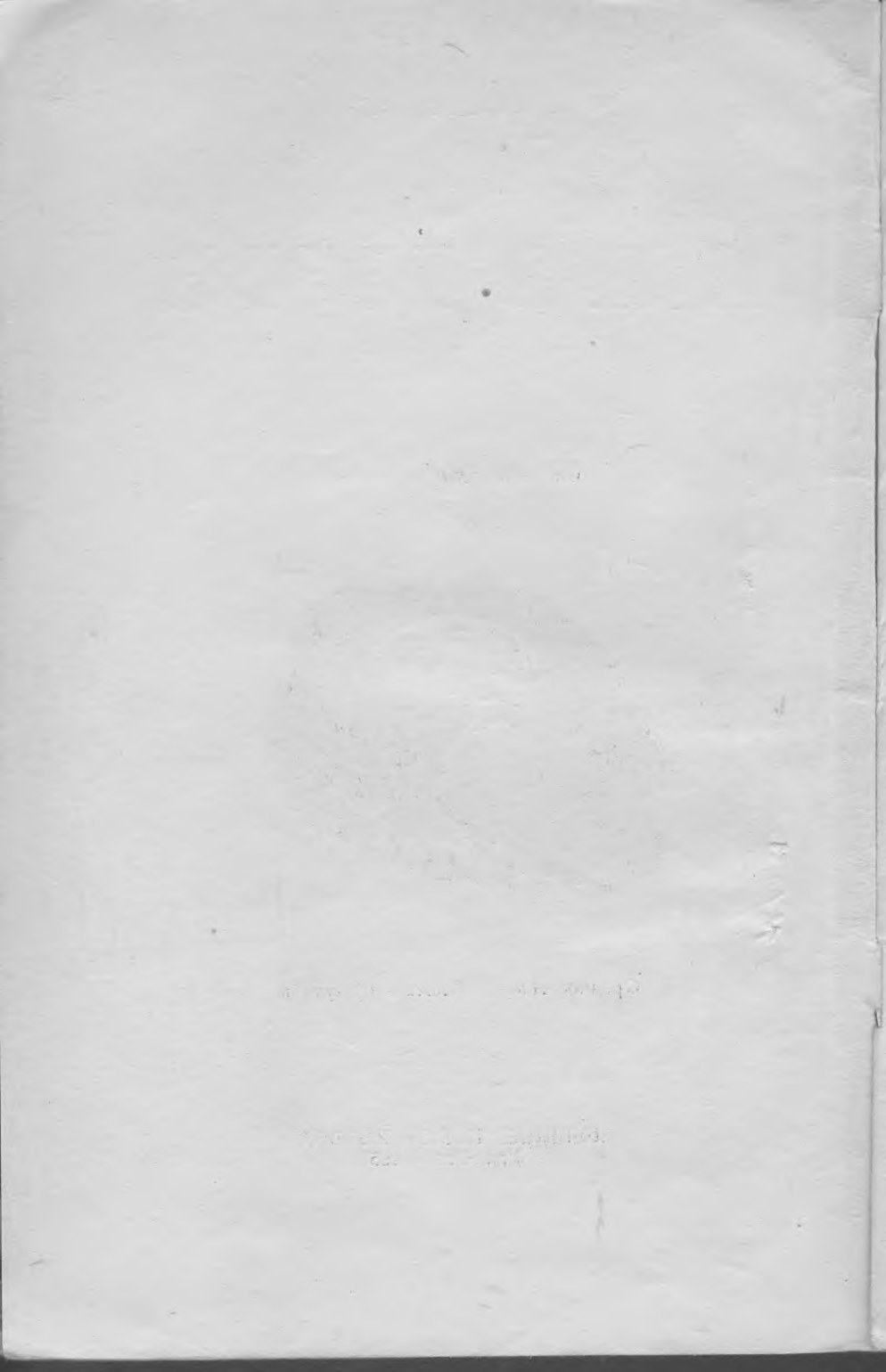

ЛИНСКАЯ
окружная детская
библиотека

Фонд
редких книг

Ородһоо Андрей Бадмаев оршуулба

БУРЯДАЙ НОМОЙ ХЭБЛЭЛ
Улан-Удэ * 1961

ЦИОЛКОВСКИЙ!

Энэ хүндэ совет хүнүүд дурлан омогорхожо, дурдан байдаг. Совет эрдэм ухаанай нүр жабхаланта, гайхамшаг илалта амжалтануудые — түрүүшынхиеэ хэмэл ододые, корабльнуудые дэгдээхэн туйлалтые хаража гайхаһан, баярлаһан (бүхы дэлхэйн арадуудай хэлэн дээрэ энэ хүнэй нэрэ зэдэлэн байна. Коммунистическэ партиин сэсэн мэргэн хүтэлбэрээр коммунизм байгуулха замдаа шэнэ илалтанууд тээшэ дабшажа ябаһан агууехэ социалистическэ Эхэ ороноо үнэн шударгы, оролдосотой ажалаараа алдаршуулһан совет эрдэм ухаанай ажал-ябуулагшад, конструкторнууд, инженер, технигүүд болон хүдэлмэришэдэй аша туһаар, замбуулинай дайдые шэнжэлэн мэдэхэ гэнэн хүрһэтэ дэлхэйн хүн түрэлтэнэй хэтэ заяанай хүсэл эрмэлзэлэлэй бодото дээрээ бэелүүлэгдэжэ байһаниинь мэдээжэ.

Нютаг оронойнгоо хүнэй, ородой гениальна эрдэмтэн Константин Эдуардович Циолковскийн заха хизааргүй замбуулин соогуур дабшаха ракетэ зохёохо ухаа заажа үгэһэндэнь совет хүнүүд үнэн зүрхэнһөө омогорхон байдаг лэ.

Мянгаад гаран жэлэй саада тээ анха түрүүшын ракетэнүүд Хитад орондо хэгдэжэ эхилһэн домог суутай. Сэрэгэй уг зорилгодо ракетые тон багаар хэрэглэжэ, ехэнхидээ найр нааданай шэмэг гоёолто болгожо дадаһан ушарһаа энэ аппарат тушаа хэншые ханаагаа табяагүй байһан бололтой.

Циолковскийн аша габьяань юуб гэхэдэ, ракетэ ерээдүй сагта одо мүшэдэй (планетэнүүдэй) хоорондох дайда соогуур хүнэй аяншалан ниидэхэ транспорт болохо гэжэ заабарилхаһаа гадна, ракетын дабшаха теори зохёон, замбуулинай заха хизааргүй дайда уруу хүнэй нэбтэрэн орохо арга боломжые эрдэм ухаа-

най үндэһөөр тодорүүлэн тайлбарилһан, одо мүшэдтэ ошохо харгы зам заажа үгэһэн байха юм.

Константин Эдуардович 1857 оной сентябриин 17-до Рязанска губерниин Спасска уездын Ижевск тосхондо лесничийн бүлэдэ түрэхэн байна. Агууехэ эрдэмтэ (бүхы наһандань бусадһаа илгарүүлһан гайхамшаг шэнжэ шанарнууд — эрмэлзэлтэ бодол, оюун ухаан, хүбэлгэн бэрхэ ябадал Циолковскидо багаһаань хойшо бин болоһон юм. Гэбэшье, юһе наһатайдаа хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, хоолойн хаалтаар үбдэжэ, шэхэ дүлий шахуу болоһон дээрэһээ балшар наһанайнь баяр буруулхаһан байгаа. Нургуулида нуража шадахаа болёод, арбан дүрбэтэйһөө номдо өөрөө нуража эхилээ һэн. Хүбүүнэйнгээ арбан зургаа наһатай болоходо, эрдэм нуралгаяа үргэлжэлүүлхынь, эсэгэнь Москва эльгэһэн юм. Циолковский Москвада хоёр жэл байхадаа, бусадай туһаламжагүйгөөр дээдэ математикын эхин нуури шуудалаа. Тэндэ нураха үедөө замбуулинай захигүй дайдые шэнжэлэн, эрхэ мэдэлдээ оруулха гэжэ бододог болоһон байгаа.

Хорин хоёр наһатайдаа Константин Эдуардович арадай училищийн багшын нэрэ зэргэ олохо шалгалта баряад, Калужска губерниин Боровск городто, удаа гээнь Калугада физикэ ба арифметикэ зааһан юм. Эндэ олон жэл ажаһууһанай удаа 1935 оной сентябриин 19-дэ наһа бараһан байгаа.

Циолковский үргэлжэдөө хүжэ түмэрөөр хэгдэхэ дирижабль, аэроплан болон алас холуур дабшаха ракетэ бүтээхэ тухай научна олон зохёол бэшэһэн юм. Теэд хаанта Россида ухаалан зохёоһон зүйлнүүдэйнгээ нэгышье бодото дээрэнь бээлүүлжэ шадаагүй: тэрэнэй шэнжэлгэнүүд далдалагдадаг, гайхамшаг хурса ухаанһаань гараһан эсээн бодолнуудые дэмырэлгэдэ тоолодог, техникэскэ зоримгой бодолнуудыень эрдэм наукин үндэһе нуурида харша, таарахагүй юумэн гэжэ тоолодог байгаа юм. Ородой агууехэ эрдэмтэд Менделеев, Столетов, Жуковский Константин Эдуардовичые эрдэм наукин талаар үндэһэн хубилалта хэһэн хүн гэжэ тухайлан мэдэбэшье, туһа хүргэхэ аргагүй байгаа. Юундэб гэхэдэ, хаанта Росси мохоо молхи, хайхарамжагүй түшэмэлнүүдэйнгээ гараар түрэлхийн бэлигтэй хүниие харшалан дарлажа байгаа бэлэй.

Зүгөөр Октябрьска агуухэ революциин ашаар лэ Циолковский бүгэдэндэ хүндэтэй эрдэмтэн боложо, аша үрэтэй ажал-ябуулхадань таатай зохид эрхэ байдал бүрин хангагдаа нэн. Авиацида, ракетээр дабшалгада хабаатай, планетэнүүдэй хоорондын түхээрэлгэнүүд тухай бүхы зохёолнуудаа Советскэ правительствода, Коммунистическэ партида бэлэглэн орхиходоо: «Эдэнэо минии хүдэлмэриие амжалтатайгаар дүүргэхэ байһандань найданам»—гэжэ бэшээ юм.

Агуухэ эрдэмтын шэнжэлэн олоһон шэнэ юумэнүүдээ найдамтай гарта үгэнэндэнь бүхы дэлхэйн улад зон үнэншэнхэй. Совет хүнүүд лэ түүхэдэ түрүүшынхиеэ заха хизааргүй замбуулинай дайда уруу эхин алхам хэһэн суутайл!

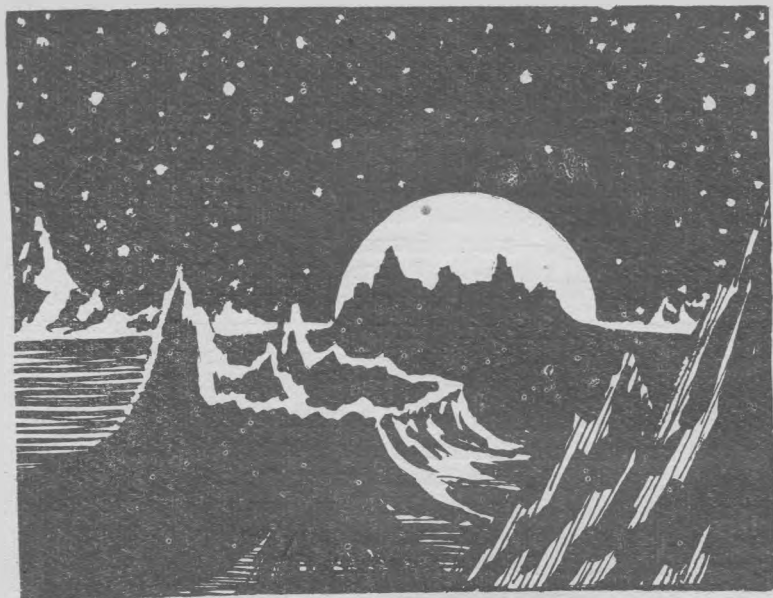
К. Э. Циолковский эрдэм ухаанай гайхамшаг ажал-ябуулагша байхынгаа хажуугаар, бэлигтэй уран зохёолшо байгаа юм. Теэд тэрэнэй ажал хэрэгэй энэ талань хүсэд мэдээжэ болоодүй. Гэхэ зуура, Константин Эдуардович научно-фантастическа хэдэн зохёолнуудые бэшэһэн байна. Тэдэнэйн нэгэн болохо «Һара дээрэ» гэжэ повестиинь уншагшадай анхаралда дурадхахамнай.

«Һара дээрэ» гэжэ повесть түрүүшынхиеэ үнгэрэгшэ зуун жэлдэ, 1893 ондо, «Вокруг света» гэдэг журналда хэблэгдэһэн байна. Совет үедэ энэ повесть зургаа дахин хэблэгдэн гараа. Зохёолшын найруулгатай тон тааруугаар мүнөө хэблэгдэхээ байна.

Хүндэтэ манай уншагшад!

Манай дүтын планетэ — һараһаа советскэ астронавтануудай бусажа ерэхэ үдэр (та өөрөө гэршэ болохолта!) холо бэшэ болоо гэжэ мэдэгты. Хүршэ түби тухайгаа һанаанһаа абажа зохёолһон бэшэ, харин бодото хөөрөө дуулахалта. Магадгүй һара дээрэхи шэмхэ хүрьһе альган цээрээ нюхаад үзэхэдөө, манай агуу эрдэмтэн Константин Эдуардович Циолковскийн али зэргэ сэсэн ухаатай, холые харадаг хүн байһандань үнэншэхэлта.

Үзэгдөөгүй түби дээрэ хэрибэб

Наяхан хэрээд, уһанда шунгажа зүүдэлһэнээ гайханаб. Теэд мүнөө үбэл байһан хадань, зунай сагта уһанда орохо тухай ханаашалан хүнжэлдөө хэбтэхэдэ аятай гээшэнь.

Бодохошые хирэ болобо хаш!

Һуһаһаар үндынэб... Бээм яһан хүнгэн бэ! Һуугаадшые, бодоодшые үзэнэб. Юун болошоо гээшэб? Али үшөө зүүдэлһээр гээшэ гүб? Хоолойдоо хүрээсэ уһан соо ороод байһандли хүлэймни ула арай газарта хүрэжэ, угаа хүнгэн зогсожо байһанаа мэдэрнэб.

Харин уһан хаана гээшэб? Харагданагүй. Гараараа нэбөөдшые, нэжэрээдшые үзэхэдэм ямаршые уһан үгы хэбэртэй.

Али нойрмогложо байна гээшэ гүб? Нюдөө аршаад үзэнэб — үгы даа, хамаг юумэн тэрэл хэбээрээ.

Гайхалтай гээшэнь!.. Теэд яахабши, хубсалха хэрэгтэй.

Стулаа зайсуулаад, шкафаа нээжэ, хубсаһаяа аба-
хадамни, элдэб юумэ үргэхэдэмни — бүгэдэ жэгтэй
хүнгэн байжа, юушые ойлгожо яданам!

Хүсэ нэмэшэбэ гээшэ гүб?.. Юундэ хамаг юумэ иимэ
һэбхи болошонхойб? Энээнһээ урда һууриһаанышые
хүдэлгэдэггүй юумэнүүдээ яахадаа иимэ бэлэхэнээр
үргэнэ гээшэбиб?

Үгы даа! Бэемни, хүл гарни минии бэшэ юм шэнги!

Хүл, гарни хүндэ, арай шамай хүдэлэгшэ һэмнэйб...

Хаанаһаа хүл, гартамни иимэ хүсэ шадал бии бо-
лошооб?

Али ямар нэгэн хүсэн намайе юу хээтэймни дээшэнь
татажа, минии хүдэлсые хүнгэдхэнэ гээшэ гү? Зүгөөр
тиимэ юумэ һаань, яаһан хүсэтэйгөөр татанаб! Үшөө
нэгэ бага хүдэлбэл, үһээдэ тулатараа дэгдэшэжэ хэбэр-
тэйб.

Иихэдээ юунһээ боложо хүрэжэ ябана хабиб? Нэгэл
юумэн нүгөө тээшэмни татажа, шүрбэһэ шандаанһем
гүрдылгэһэн бэеэрээ, харайлганаһан мэтэ.

Хорхойнгоо хүрэхэдэ яахабши — хүрэнэб...

Аалиханаар дэгдэмсээрээ, баһал удаахан доошоо
бууна хаб гэжэ бодогдоно. Бүри хүсэтэйгөөр хүрэжэ,
нилээд үндэрһөө таһалгаяа хараашалжа байһаб... Ой!
Тархяараа үһээ мүргэжэрхибэб... Таһалгамни үндэр һэм-
нэй... Иигэшхэб гэжэ мэдээгүйлби... Дахяад иимэ ойл-
гомторгүйгөөр дэбхэрхээ болёоб.

Гэбэшье, оог хашхараанһаам нүхэрни нойрһоо һэ-
ришэбэ хэбэртэй. Тэршэлжэ хэбтэһээр, нэгэ хэды бо-
лоод, унтариһаа һуга харайжа бодохыень хаража бай-
наб. Тэрэнэйнгээ эгээл намда адляар гайхажа, тагнажа
байһаниие хэлээд яахамниб. Хэды минутын урда тээ
өөрөө иимэ байдалда орошоод байгаалби. Юрэ бусын
согтойгоор хүдэлжэ, энеэдэһэ хүрэмэ түхэл шарайтай,
бэлтышэһэн нюдэтэй нүхэрэйнгөө баһал намда адляар
хашхархада, ехэ зугаатай байба.

Гайхажа садахадань, физик нүхэртөө хандажа: би-
дэнэй хүсэн миил ехэдэшэбэ гээшэ гү, али дараса ба-
га болошоо гү? — гэнэн асуудал тайлбарилхыень гуй-
баб.

Удабашьегүй, нүхэрни анализ хэжэ дадаһан хадаа
миниингээ ухаан бодол һамааруулһан, сошордуулһан
арья-барья үзэгдэлнүүдые шалган элирүүлбэ.

— Хүсэ хэмжэдэг шэгнүүрээр, — гэжэ тэрэ эхилбэ, — балсанайнгаа хүсэ хэмжээд, ехэ болоһон үгыень мэдэжэ шадахабди. Хүлөөрөө хана тулаад, шэгнүүрэй доодо гохоһоо татанаб. Харана гүш, табан пүүд харуулна! хүсэмни ехэ болошоогүйнь сохом. Баһал хэмжээд туршахадаш болохо, харин Илья Муромецтал баатар болошоогүй байхаш.

— Зүбыншые зүб гэлэй, тээд, — гэжэ урдаһаань арсабаб, — хэлэһэн баримтануудшни тааранагүйл. Яахандаа табин пүүдһээ бага бэшэ номой шкаф эрмэгһээн даанабиб? Тайлбарилыш даа. Анхан шкаф хоһон гэжэ тухайлаад, нээхэдэмни нэгэшые ном хороогүй байгаа бшуу. Тиийһээ тиитэрээ табан аршам! дээшээ дэбхэрһэнээ тайлбарилжархи.

— Хүсэнэйнгөө ехэ болошоһонһоо хүндэ юумэ үргэнэ, дэбхэрһэнэ бэшэ ха юмши. Шэгнүүр хүсэн ехэ болошоогүй гэжэ харуулаа хэн бээ. Иимэ хэн тула, дараса бага болоо ёһотой. Үнөөхи шэгнүүрээр дарасынгаа хорошоһондо үнэншэхэш. Бидэ бүри хэды дахин хүнгэрһэниен мэдэхэ шадалтайбди...

Иигэжэ хэлэмсээрээ, түрүүн дайралдаһан 12-һүүнтын гиир үргэжэ, динамометрта (шэгнүүртэ) үлгэбэ.

Шэгнүүрэй харуулһание үзэхөөр: «Хара! — гэжэ тэрэмни үргэлжэлбэ, — арбан хоёр һүүнтын гиир хоёр һүүнтэ шэгнүүритэй болошоо. Юундэб гэбэлһни, дараса зургаа дахин һулараа байна.

Бодожо үзөөд:

— Нарын нюруу дээрэ тон энээндэ адли, бэе тээшээ татадаг хүсэн бии юм. Эдэ хадаа нара дээрэхи бодосой бага багтаса ба бага нягтаралһаа болодог юм», — гэжэ нэмэбэ.

— Бидэ иихэдээ нара дээрэ хаяабди? — гэжэ ташаганаһа энеэжэрхибэб.

— Нара дээрэ, һая ойлгожо байна аалши? — гэжэ физик шоглоһон түхэлтэй энеэнэ, — тиимэшые ехэ айдаһатай бэшэл даа. Юуб гэхэдэ, мимэ гайхалтай юумэ үнэхөөрөө болоо хадаа дахин һөөргэ дабтагдажа болохо. Тодолон хэлэбэл, дахин гэртээ бусахабди даа.

— Хүрөө болог даа. Али нэгэ бодос юумые жиийрэй хүшүүргэтэ шэгнүүрээр шэгнэхэдэ юун болохоб!

1 Аршам — метрын системн урда хэрэглэгдэһэн 71 см. болодог, ородой утын хэмжүүр.

Дарасын бага болохо эли харагдаха, мэдэгдэхэ гээшэ аал?

— Үгы бэд даа. Шэгнэгдэхэ бодосой шэгнүүри хэ-ды шэнээн бага болоноб, шэгнүүрэй нүгөөдэ табар дээрэхи гиирэй шэгнүүри тэды шэнээн хорохо юм; тии-мэ хэн тула дараса ондоошые болоо наа, тэнсүүри яхашыегүй гээшэ.

— Тиимэ даа, ойлгобоб!

Яаба хээбэшые, хүсэ тэнхээ нэмэнэнэ харуулха нааатай модо хухалхаар туршанаб. Теэд юумэ боло-богүй. Модон бүдүүншые бэшэ, үсэгэлдэр барихадам-ни ташаганажа байһан юм лэ.

Физик нүхэрни намдаа:

— Нүрхэй үсэд хүмши! Хая саашань! Мүнөө үедэ юун боложо байһан тухай бодожо үзөө нааш дээрэ хэн. Хубилалтын болоһондо бүхы дэлхэйн хүн зон на-наагаа зобошоо ёһотой!— гэжэ хэлэнэ.

Модоёо хаяжа:

— Тон зүб хэлэнэш. Бултыень мартаад байгаалби, ханаһан байһанаа хэлсэхэ хүн түрэлтэнэйнгөө ажа амн-ларал тухай мартажархёод байгааб... — гэжэ харюуса-баб.

Нүхэлнай ямар ушарал гасаланда орошоо гээшэ хаб?.. Ямар нэгэн ондоо эрид хубилалтанууд болошоо бэшэ юм аа гү?

Нүхэртгээ хөөрэлдэхэ нааатай сонхын хүшэгэ үргэхэ гээд, (унтахадаа харын гэрэлтэхэдэ хүшэгөө доошонь табиһан байгаабди) тэрэ зандаа хойшоо хү-рэбэб. Ай зайлуул! Ямар эльгэн хара тэнгэри гээшэб?

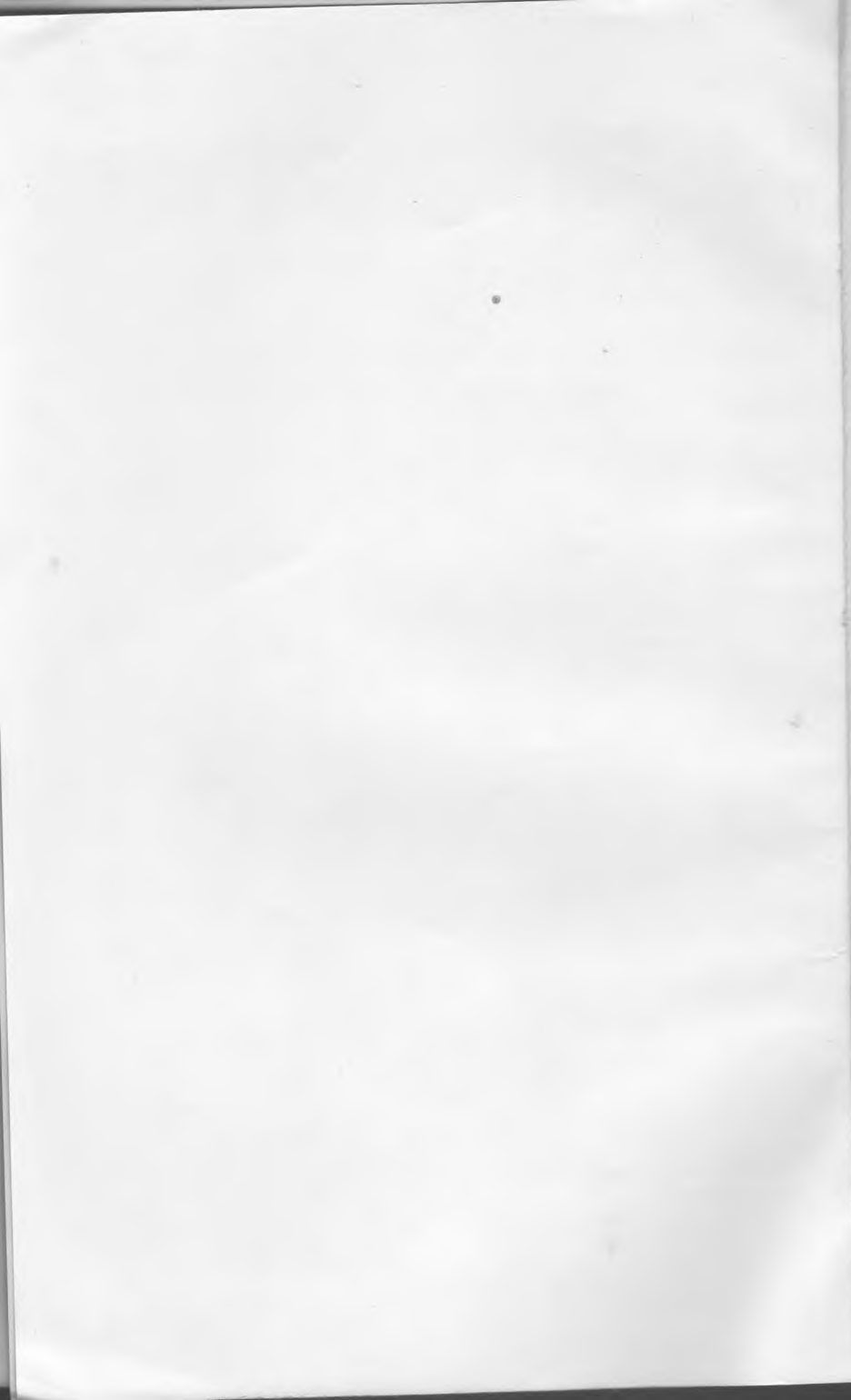
Город хаанаб? Хүн зон хаана гээшэб?

Энэ ханаанда ороогүй, зэрлиг аад, наранай туяан-наа яларһан ямар газар бэ!

Үнэн дээрээ ямар нэгэн замбуулин зайн гүндэ ор-шодог хоһон түбидэ ерешоо гээшэ гүбди?

Элэ бүгэдые гансата бодожо үзөөд, мийн лэ гүбэд-шэбэд гэжэ, дуугархашые шадал хүлдэгүй болошоод байгааб.

Харанхалжа унахань гэжэ багсаагаад, нүхэрэйнгөө шамдан туһа хүргэхөө гүйжэ ерэхэдэнь, сонхо тээшэ заабаб. Сонхоор дугтаһан хараад, гайхана гэлыһэн-дээ намдди дуугаржа шадахаа болишоод байна.

Дарасын бага болохо эли харагдаха, мэдэгдэхэ гээшэ аал?

— Угы бэд даа. Шэгнэгдэхэ бодосой шэгнүүри хэды шэнээн бага болоноб, шэгнүүрэй нүгөөдэ табак дээрэхи гиирэй шэгнүүри тэды шэнээн хорохо юм; тиймэ хэн тула дараса ондоошье болоо наа, тэнсүүри яхашьегүй гээшэ.

— Тиймэ даа, ойлгобоб!

Яаба хээбэшье, хүсэ тэнхээ нэмэнэнээ харуулка ханаатай модо хухалхаар туршанаб. Теэд юумэ болобогүй. Модон бүдүүншье бэшэ, үсэгэлдэр барихадамни ташаганажа байһан юм лэ.

Физик нүхэрни намдаа:

— Нүрхэй үсэд хүмши! Хая саашань! Мүнөө үедэ юун боложо байһан тухай бодожо үзөө нааш дээрэ хэн. Хубилалтын болоһондо бүхы дэлхэйн хүн зон ханаагаа зобошоо ёһотой...— гэжэ хэлэнэ.

Модоёо хаяжа:

— Тон зүб хэлэнэш. Бултыень мартаад байгаалби, ханаһан байһанаа хэлсэхэ хүн түрэлтэнэйнгөө ажа амидарал тухай мартажархёод байгааб... — гэжэ харюусааб.

Нүхэднай ямар ушарал гасаланда орошоо гээшэ хаб?.. Ямар нэгэн ондоо эрид хубилалтанууд болошоо бэшэ юм аа гү?

Нүхэртээ хөөрэлдэхэ ханаатай сонхын хүшэгэ үргэхэ гээд, (унтахадаа харын гэрэлтэхэдэ хүшэгөө доошонь табиһан байгаабди) тэрэ зандаа хойшоо хүрбэб. Ай зайлуул! Ямар эльгэн хара тэнгери гээшэб?

Город хаанаб? Хүн зон хаана гээшэб?

Энэ ханаанда ороогүй, зэрлиг аад, наранай туяаннаа яларһан ямар газар бэ!

Үнэн дээрээ ямар нэгэн замбуулин зайн гүндэ оршодог хоһон түбидэ ерэшоо гээшэ гүбди?

Эдэ бүгэдые гансата бодожо үзөөд, миин лэ гүбэлшэбэд гэжэ, дуугархашье шадал хүлдэгүй болошоод байгааб.

Харанхалжа унахань гэжэ багсаагаад, нүхэрэйнгөө шамдан туһа хүргэхөө гүйжэ ерэхэдэн, сонхо тээшэ заабаб. Сонхоор дугташан хараад, гайхалһан гэлһэн-дээ намдлин дуугаржа шадахаа болишоод байна.

Ганса дарасын багаһаа боложо зүрхэ уруумнай үлүү ехэ шуһанай ороогүй дээрһээ харанхалжа унабагүй гээшэ хабди.

Дахин эрьежэ сонхо тээшэ харанабди.

Бидэниие айлгаһан, сошоохон юумэ харагданагүй. сонходо хүшэгэ татаатай зангаараа байба. Ходо хаража байдаг таһалгаяа, һайн танил болошоһон элдэб юумэнүүдтэйн харахадаа нэгэ бага һанаан амарба.

Айдаһаа хүрэнһэндөө нэгэ нэгэндээ няалдажа байһанаа зүрхэлжэ хүшэгөө үргэд гэнэбди. Оршон тойрон байдалые хараһаа хара огторгойтойнь адаглан харахаяа газаашаа гараха гэжэ шийдэбэбди.

Юун хүүншые болохыень бү мэдэе. Энэ тэрэ юумэ ухаандаа хадуунабди. Тиин уужам таһалга соогуураа болгоомжотой ябасагаанабди. Юундэб гэбэл, балсан шүрбэһөө нэгэ бага шангадхаадхибал, миин лэ пол дээгүүр һолжоржо ябагдана. Тиибэшые, Дэлхэйн елүүр саһан гү, али мүльһэн дээрэ халтиржа тарайшадаг тал унашахагүйш — харин бэешни дээшэ хөөрэхэдэл гэхэ юм. Шубуушалан ниидэхэе һанаадхибал, даашагүй хүндэ ашаатай тэргэ зүдхэхэе дүхыһэн морин шэнгээр анха түрүүн урагшаа дүхыд гэхэ хэрэгтэй байба, теэд энэмнай гансал һанахада тиимэ байшоо: бодото дээрэ бүхы хүдэлсэмнай тон хүнгэн байгаа... Гэшхүүрэй табсан бүхэниие гэшхэһээр буухада яагаа хашартай бэлэй даа! Алхалжа ябахата — хэды удаан гээшэб! Энеэдэтэйшые шэнги. Удангүй Газар дэлхэй дээрэхи ёһо гуримуудаа мартажа эхилнэбди. Ходол хүрэн хийдэжэ ябадагтаа даданабди. Гэшхүүрэй арбаад табсангуудые алад харайн, сусаршагүй зүрхэтэй үхибүүн мэтэ, гэртээ ородог, газаа гарадаг болобобди. Заримдаа юрэ сонхоорошые гү, али гэшхүүр дээгүүрээшые хүрэн хийдэнэбди. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, тохёолдоһон ушарһаа боложо, эгээл таршаа, баха шэнгээр хүрэжэ ябадаг амитад болошобо гээшэ хабди.

Иигээд лэ гэр соогуураа иишэ тишээ гүйсэгөөгөөд, газаашаа хүрэжэ гараһаар, дүтын хада газар тээшэ дэбхэрэн, хийдэн ошобобди.

Наран нюдэ һаргама аад, сэнхиижэ харагдана. Ойро тойрон ялагар гэрэлһэнь толотон байна. Огторгой уруу һарабшалан харахата, аниб-ониб гэлдэхэе болишоһон түбинүүд, одо мүшэд барагар хара тэнгэ-

ридэ хадажархиһан сагаан мүнгэн малгайтай хадаа-
һанууд шэнгээр сэнхиижэ үзэгдэнэ.

Тээ тэндэ хорин хоёрой һара! Нэ, гайхыш, тагныш:
урид Дэлхэй дээрэнээ харадаг һараһаамнай гурба,
дүрбэ дахин томо юумэн ялалзажа байна. Харин Дэл-
хэйһээ харагдадаг һара сэгээн үдэр сагаан хүбэн
үүлэндэл харагдаша бэлэй. Аалин байдал... зохид гэг-
гээн уларил... огторгойдо нэгэшье үүлэн үгы. Ургамал-
шье, амитаншье харагдаха бэшэ... Нэгэл янзын харан-
хы огторгойтой, амигүй монсогор наратай, хүн амитан-
гүй, хоолон сүл газар лэ. Нууршье, гол горходшье
харагданагүй, үнгэрхэдөө амсахашье уһан олдохогүй
юм. Горизонтын сайбайгаа һаа, уурал бии гэжэ мэдэхэ
байгаабди. Теэд огторгойдол адли харал аад лэ хара!

Сэсэг ногоо наршага-һоршого гүүлэдэг, модонуу-
дай орой найгалзуулдаг һэбшээ һалхиншье үгы... Го-
лэонуудай таршаганаан дуулданагүй... Элдэб шубууд,
эрээ марьяан эрбээхэйнүүдшье үзэгдэнэгүй! Гансал ха-
данууд, айдаһа хүрэмөөр үндэр аад, орёл мундарга-
даа саһагүй хаданууд. Саһан гэжэ хаанашье харагда-
нагүй! Дээдэ газар, тала, губьяар хара сагааншье, то-
мо багашье, обоо собоо ялаганаһан хурса шулуунууд.
Эдэ шулуунуудые элээжэ, мүндэгэр болгохоор эршэтэ
уһан урдаагүй хаш!

Зарим тээгээ болдируутаһаншье, тон жэгдэшье га-
зар дайралдана. Нэгэшье шулуухан харагданагүй —
хүрһэниинь гантан хаха хүрэжэ, могойдол иишэ тии-
шээ зурьшаһан байха юм... Шулуун хатуу хүрһэн...
Һаари газар гү, али бамбагар зөөлөншье, шабарлигшье
хүрһэн дайралданагүй.

Нүхэн харанхы оршон байдал үзэгдэбэ! Үнгэрхэдөө
хадануудынь шараа нүсэгэн гэхээр, эли тодохоноор
харагдана. Ушарынь хадаа Дэлхэйн уула хада үлэ
мэдэг хүхэбтэр уняар утаан соо зэрилгээтэн бай-
даг лэ... Яб гэнэн, гайхуулан сошордуулма түхэл дүр-
сэтэй нюруу! Балай харанхы һүүдэрнүүд! Наранай гэр-
рэл бүрэнхы һүүдэр хоёр ямаршье эли тодоб! Илдам
зохидхоноор үнгэтэн байдаг Дэлхэйн бүмбэрсэгые бүр-
хөөһэн агаартал агаар үгы ха юм. Эдэ бүгэдые хара-
жа байхадамнай сүл газар Сахара диваажан шэнгээр
һанагдана. Тэндэхи хорото абаахай дүрсэтэ амитан,

таршаа хорхой, халуун элнэ бурьюулхан халхин тухайнь шаналан, хара буунабди. Хаа-яа дайралдадаг хахир ургамал, финиковэ шугы түглэ тухайнь дурдаадшые яалайб... Гэр тээшээ бусахада хирэ болоо. Наранай шангаар шарабашые, газар хүйтөөр амилжа, хүл дааруулна. Бэе ехээр дагжа хүрэнэ. Хэтэрхэй хүйтэн таһалга соо дүлэтэн носонон түлээтэй, задагай амхартай пеэшэнэй урда бээрэшэнэн хүнэй дулаасаж ядашоод байһан шэнги болонө.

Бусаха замдаа биде обоо собоо шулуунууд дээгүүр тон солбоноор харайлдан дулаасанабди... Тэдэ шулуун обоохойнууд соо гранит, порфир, сиенит, хадын болор шэл, нэбтэ харагдадаг элдэб өөхөн шулуун болон сахюур шулууншые дайралдана, тиин бүгэдэ вулканическа түрэлэй породонууд байгаа. Тиин, һүүлдэ вулканинай тэһэрһэн сараа обёоржорхёо һэмди.

Одоол гэртээ ерэлэйбди. Гэр соомнай халуун хүйтэниинь нэгэ жэгдэ байжа, зохидоор амарбабди. Иигээд лэ элдэб туршалга хэжэ, хараһан ажаглаһан юумэнүүдээ зүбшэн хэлсэжэ эхилбэбди. Хэлэлтэгүй ойлгосотой, биде ямаршыеб нэгэ ондоо түби дээрэ байнабди. Энэ түбине бүрхөөһэн агааршые үгы.

Хэрбээ газ бии һаа, одо мүшэд аниб-ониб гэлдэжэ ялалзаха һэн. Агаар байгаа болбол тэнгери хүхэржэ харагдаха, оршон тойрон уула хада зэрилгээтэн байха һэн. Теэд ямар юумээр амилна, нэгэнэйнгээ дуугархые дууланабибди? Энээниешые ойлгоногүйбди. Хэмгүй олон байгаалиин үзэгдэлнүүд агаарай, ондоо ямар нэгэн газай юрэдөөшые үгы гэршэлээд байна. Жэшээнь, сигра тамхяа аһааж ядаад, сухал дундаа тоо томшогүй олон зуруул хэрэггүй болгобди. Агаар нэбтэ табидаггүй каучукова мэшээг хүсэ гаргангүй бажуунабди. Хэрбээ досоонь ямаршые һаа газ байбал, тэһе дарагдахагүй байгаа. Һара дээрэ газ үгы юм гэжэ эрдэмтэн баталаа гэшэ хамнай.

Һара дээрэ ерешоо бэшэ аалди?

— Наран эндэхээ эгээл Газар дэлхэй дээрэхээ харагдадагтал, томошые заашые бэшэ гэжэ ажаглаа бээш? Иимэ үзэгдэл гансал Газар дээрэхээ, үшөө гэрэнэй дахуул түби дээрэхээ харагдаха юм. Юундэб гэхэдэ, Һара Газар хоёр Наранһаа адли шахуу зайда оршодог лэ. Харин тиихэдэ бэшэ түбинүүдһээ Наран

томошье, багашье боложо харагдаха ёһотой. Тиин жэ-шээнэ, Юпитер¹ээ Наран таба дахин, Марс дээрэһээ— нэгэ хахад дахин бага боложо, харин тиихэдэ Венерэ-һээ нэгэ хахад дахин томоор харагдаха, тэндэ халуу урьяхадаа Газарайхиһаа хоёр дахин шанга байха, тэрэ үедэ Марс дээрэ Наран хоёр дахин һулаар шараха байна. Дэлхэйдэ эгээл дүтын эдэ хоёр түбинүүд хоорондоо иимэ илгаатай ха юм даа! Жэшээнэ, Юпитер гэжэ түбиие Наран газарые шарадагтаа орходоо хорин таба дахин һулаар шарана. Тээд мүнөө эндэ нимэрхүү юумэ үзэнэ, харанагүйбди. Булан болон бусад элдэб юумэ хэмжэдэг приборнуудаараа шалгаадшье туршаха арга боломжотойбди даа.

— Зүб даа, бидэ Һара дээрэбди. Энээниие бүхы юумэнүүд гэршэлээд байна!

— Тиймэ. Үүлэн мэтэ харагдааша Газар-Һарын хэмжээшье энээниие гэршэлнэ. Манай дураараа бэшэ орхижо ерэнэн түбимнай тээ тэрэ байна. Тэрэнэйнгээ толбонуудые, дүрсэ зурагыень хаража, хаана байһанаа эсэслэн тодорхойло шадахагүймнай шаналмаар байна. Һүни болохые хүлээбди...

— Юугээ хэлэнэ гээшэбши,— гэжэ нүхэртөө ажаглалта хэлэнэм,— Дэлхэй Һара хоёрнай Наранһаа адлихан зайда оршон байна гэжэ гү? Һанахада, нилээд ехэ илгаатай һэмнэй! Илгаань гурбан зуун жаран мянган модо¹ болодог гэжэ мэдэнэлби.

— Адли шахуу гэжэ яахадаа хэлэнэбиб гэхэдэ, тэрэ гурбан зуун жаран мянгашни Наран хүрэхэ зайн арайхан дүрбэн зуунай нэгэ хуби болоно ха юм,— гэжэ физик нүхэрни ажаглалтыем буруушаана, дүрбэн зуунай нэгэ хубине тоошохогүйдэ яаха һэм.

Эгээл түрүүшынхией хараһан, үзэхэн юумэмнай

Хара ажал хэжэ, тэнхээ тамираа бараашьегүй һаа, һанаа үнөөндэ ехээр абтажа, сэдхэлээ хүдэлгэндөө иигэтэрээ эсэшоо гээшэ хаб! Нойрни хүрэхэ гээшэнь.

---

¹ Модон — 1,0668 километртэй адли, урдань хэрэглэгдэжэ байһан ородой утын хэмжүүр.

Хэр орой болоо ааб?.. Зургаан часта бодоо нэмди. Мүнөө табан час боложо байна... арба нэгэн час үнгэрөө; теэд энэ тэрэ юумэнүүдэй хүүдэрээр тухайлан ажаглабал, Наран байраһаа юрэдөөшье хүдэлөөгүй шэнги, тэрэл байһан газартаа гээшэ ха; тээ тэрэ хадын хүүдэр бидэнэй байрлаһан гэртэ арай хүрөөдүй байгаа нэмнэй — мүнөөшье тэрэл зангаараа харагдана. Мүн баһа халхинай али зүгһөө болоһые харуулдаг тугай хүүдэр нөөхил шулуунда тудаһан зандаа...

Бидэнэй хараһан, үзэһэн юумэнүүд Һара дээрэ байһанаймнай үшөө нэгэ шэнэ, бодото баримта болоно хаш...

Нээрээшье, Һара голоо тойрон эрьехэдээ, ехэл удаан... Һара дээрэхи нэгэ үдэр манай Газар дээрэ болодог арбан табан үдэр хүнинүүдтэй тэн жэшээтэй, угышье һаа — гурбан зуун жаран час болоно. Һара дээрэхи нэгэ хүнинь мүн лэ иимэ жэшээтэй адли болохо юм. Юрэдөөл нэгэ тиимэшэг, ехэл таагүй... Хэдэн хоногоор наратай байдаг тула унтахада зохидгүй гээшэнь! Полярна оронуудаар хэдэн хоног аяншалжа ябаханда, мүн лэ иимэ байдалтай тохёолдожо, ехэл туляа бэлэйб. Тэндэ наран удаан саг соо орохогүй ехэл хашартай болошоо нэн! Газар дээрэхидээ орходоо, Һара дээрэ байхада илгаань ехэ юм. Эндэһээ харахада Наран удаанааршье һаа, нэгэ жэгдээр ябадаг, харин Газар дээрэһээ адаглан хараа һаа, тад ондоо байха юм; Наран түргэн ябажа, хорин дүрбэн час бүхэндэ огторгойе нэгэ дахин түхэреэлэн тойродог гээшэ нэн...

Газар дээрэ байхада халуунда сонхын ставнинуудые хаадагтаал адли, эндэ, Һара дээрэшье мүн баһа тнигэжэ болохо юм байна.

Теэд часынууднай зүб ябаа юм аа гү? Хармаанай часын табан саг харуулжа байхада, ханын часы яахандаа миил арбан саг харуулнаб? Теэд алиниинь зүб ябана хаб? Хармаанай часы буруу ябаха ёһогүй, тэрэнэй маятнигыг булад пружина хүдэлгэдэг байһан туладаа, Газар дээрэхидэл Һара дээрэшье өөрөгүй адли байха үшартай. Хай даа, ханын лэ часы буруу ябана ха, тэрэнэй маятнигынь даншье удаанаар хоёр тээшээ нэнжэлзэнэ.

Тиибэ ябашье, худалаа барижа үзөөд, зүрхэнэингөө сохисоор эдэ хоёр часынуудаа шалгаха юм байна. Зүрхэмни минута соо дала дахин сохилдог аад, мү-

нөө—далан таба дахин сохилжо байна! Зүб даа, энэ юрэ бусын байдалгаа боложо, сэдхэлээ ехээр хүдэлгэнэн дээрэнээ иигээ ёһотой.

Тиигээд байхадаа часын зүб, буруу ябажа байһые шалгахын тулада хүни болотор хүлээхэ ушартай болонобди. Юундэб гэхэдэ, хүни болоходо Газар дэлхэея харахабди, хорин дүрбэн час соо нэгэ дахин тойролдон эрьедэг ха юм. Одоол энэмнай тон зүбөөр ябадаг часы боложо үгэхэ бшуу!

Нойроо ехээр хүрэжэ байгаашье наа, физик нүхэрни бээ барингүй, ханынгаа часы заһажа эжилбэ. Ута маятнигыень түргэн абамсаараа, тэрэнэй утые хэмжээд, һүүлээрнь зургаанай нэгэ хубийн тухай богони болгожо тайраад, байрадань тааруулан хэхэдэ, тэрэнь хоёр тээшээ нэгэ жэгдэхэнээр хүдэлжэ, одоошье хармаанай часытай адлихан саг харуулдаг болобо.

Иигээд унтаридаа орожо, һэбхи хүнгэхэн хүнжөлөөр бээ хушаад, бүхэ гэгшээр унтахаар забдабди.

Дэрэ, шэрдэгшые эндэ хэрэггүй тоонной, яндагар модон хабтагай дээрэ унтахада хамаагүй гээшэ ха.

Ушөөл эртэ гээшэ аа гү гэнэн бодол толгойһоом гаранагүй. О, байраһаа хүдэлхэгүй Наран, урагшаа ябахагүй саг! Эдэнэр Нара дээрэжи байгаалийн зарсаһандал тон адляар зарсашоо гээшэл ха!

Нүхэрни бүхөөр унташаба хэбэртэй, бишье зөөлэн бүхэдөө диилдэжэ, амтатайхан нойрой долгиндо үлгүдүүлжэ эжилбэб.

Ехэл хүюун согтойнууд һэрибэбди... Нанаа сэдхэлээ ехээр хүдэлһэндөө, эдэе хоолһоо гарашаһан байгаа хабди. Харин мүнөө һэрихэдээ, гэдэнэнэйнгээ ехээр үлдэһые одоол мэдэбэбди.

Умданай хүрэхэ гээшэны! Уһатай байһан шэл амһартынгаа таглаа абажа, уһа ууха гэхэдэ, тэрэмни үлэ мэдэг бусалжа байба. Гараа халаажархина гүб гэжэ аргааханаар шэл амһартаяа баряад үзэбэб. Гар халааһаа байтагай бүлээхэн лэ байба. Бүлээн уһа уухада тиимэшье зохид бэшэ агша!

— Физик нүхэрни, юун гэхэ байнаш? Яахадаа уһан бусалба гээшэб?

— Эндэ ёһотойл хии хоһон газар ха юм. Уһа даһаха агаар гэжэ огто үгы бшуу. Иимэ ушарһаа уһан бусална гээшэ. Шэлээ бү тагла, нэгэ заа бусалаг.

Хии хооһон газарта шэнгэн юумэн бусала бусалһаар, хүрэшэдэг юм... Зай, хүрөө! Нэгэ нэгэ аяга хэжэ абаад, шэлээ түргэн тагла. Тэрэгүйдэ уһаншни дууһашатараа бусалшаха.

Шэнгэн бодос Һара дээрэ ямар удаанаар гоожоно гээшэб!..

Амһарта соохи уһан бусалхаяа болһин намдажа, харин аяга соо хэгдэһэн уһан бусалхаяа боли болиһоор, хүрэжэ эхилнэ.

Агааргүй газарта шэнгэн бодос бусала бусалһаар, хамагай һүүлдэ хүрэжэ эхилдэг юм байна. Аяга соогоо үлөөһэн уһамнай мүльһэн боложо хүрэшэхэ мүртөө, үшөөл заахан боложо байба.

Хайшаншье гэжэ эдеэлхэ хоёр аабибди?

Дутуу хаагдаһан хайрсаг соохи юумэнүүд, хилээмэн хатажа шэлдэн болошоо. Хамаг жэмэсүүд борсойжо хатабашье, хальһаниинь шиигээ табяагүй.

— Ээ даа, халуун юумэ эдижэ һурашаһан аад! Яалтай гээшэб теэд? Түлөөншье, нүүрһәншье байхагүй. Ядахын сагта зуруулшье носожо үгэнэгүй бшуу!

— Сахарын сүл губидахи шатама элһэн соо үндэгэ хээд байхада болошодог ха юм! Тиимэ һэн туладань, Наранһаа халуу абахада яахаб?..

Тиигээд лэ бидэ хоёр горшоог, кастрюлинуудтаа, бусад амһартануудтаа дүүрэтэр эдихэ ууха юумээ хээд, наранай һайса шараха газарта табихан бэээрээ, удаань хамаг толинуудаа асаржа, амһартанууд дээрэмнай наранай туяанай тудахаар табибабди.

Часшье болоодүй байхада эдеэмнай бусалжа, бидэнэр халуун эдее одоол садатараа эдее бэлэйбди.

Мушо! тухай дуулаһан байгаа бээт? Тэрэнэй зохёон, нара хэрэглэжэ, эдее хэлгэ бидэ хоёройхидо хаанашье хүрэхэгүйл даа! Бээ магтана ха гэжэ бү һангты. Юу гэжэ ойлгонот, танай дуран... Хомхойржо хамаг юумэ хамаагүй эдижэрхөөд, һайрхажа байна гэхэдэтнайш болохо.

Гансал муунь юуб гэхэдэ, ехэл яаража эдеэлхэ ушартай болоо һэмди. Сэхэ уруунь хэлэһүү: бидэ хоёр

---

¹ Үнгэрэгшэ зуун жэлэй ерээд онуудта астрономёор научно-фантастическа расказууды зохёонһон хүн.

нэгэтэ бэшэ хахажа, сасажа байгаад эдеэлээ нэмди. Тэндэмнай бусалжа байһан шүлэн табак соо хүрэшэ-хэһөө байтагай, хоолой хото соогуурнай хүйтэ урьюулжа байха юм гээ наамни ойлгосотой болохо байха. Арайл хожомдоо нааш, табак соохи шүлэншни хүрэжэ, мүльһэн болошохо юм...

Юрэдөө хоолой хотомнай яагаа бэрхэ дэлбэ, тэнэ буушоогүй, бүтэн бүлээн гээшэб гэжэ гайхаха гэлы-хээр! Эдөө хоолой ууралда түригдэжэ, нилээдгүй ху-наа юм...

Яба хээбэшье, садхалан, ханаа амар байбабди. Агааргүй түбидэ хайшан гээд амидаржа байһанаа ойл-гожо ядажа гайханабди. Гэр бараатаяа, сэсэрлигтэй хорёотойо, амбаар болон погреб юоогоо хадагалһан эдөө хоол, ууха умдатааяа Газар дэлхэй дээрэнээ ямар аргаар агшан зуура харада хүрэжэ ерээ гээшэбибди гэнэн бодолнууд толгойһоомнай гаранагүй. Зүүдэлжэ байгаагүй зон аа гүбди, али гоё найхан бодолдо эз-лэгдэжэ байна гээшэ гүбди гээд ханаабди. Угышье наа, магад, ада шүдхэр нээрээ бии байжа, эльбэ жэль-бэдэ орошоод иигэжэ ябаһан хоёр гүбди. Иимэ бай-далда орошоод байхадаа бидэ хоёр, зарим үедэ юумэндэ анхарал һонирхолтой, зарим үедэ хайхарам-жагүй болошоод ябанабди. Хэды иимэ муу байдалтай тохёолдобошье, үлдэжэ, зобожо, үхэхэ тухай ханаан-дамнайш ороногүй.

Ерээдүйнгөө байдалда юундэ иимэ хэм гадна урма-тай согтойгоор этигэдэг байһыемнай хамагай һүүлдэ, ушаралта ябадалаймнай дүүрэхэдэ, хожом мэдэжэ аба-ха бээт даа.

Эдеэлжэ, ундалжа садаһан хойноо сэнгэжэ, хүхижэ ябаа наа гоё бэлэй... Унта унтаһаар, халуун наранда шаруулжа, гэмтэшэхэ гүбди гээд, дахин тиимэ удаанаар унтахаяа зүрхэлбэгүйбди.

Хоюулан газашаа гаража, тэг дундаа гимнастикын талмайтай, хажуу талаараа хото хорёотой уужам ехэ хашаа соо оробобди.

Энэ томо шулуун яахадаа хашаа соо хэбтэхэ ёһо-тойб? Энэ яар шулуу ойлгомторгүй дайраа наа, хүл гараа булгалжа, гэмтэжэ болохобди. Энэ шулууе абаад, хашаа дээгүүр хаяжархия. Адар томо гэжэ зүр-хэсэнгүй, хоюулан үргэе! Жараад пүүдэй шэгнүүри-тэй энэ томо шулууе

Эдүгдэй үргэе лэ, хашаагай
Фонд
редких книг

2. На луне

17

детский
книжка

саана хаяжархихадамнай, зөөлэн хүрһэн дээрэ хүлэмхихэнөөр унахань дуулдана. Харин тэрэмнай газарай хүрһэ доһолтоод, абяаниинь улам саашаа газар доогуур таран ошохо мүртөө бидэнэй бэе шэшэрүүлэн, шэхэ дүлиирүүлэн, дорьбобо. Мүн өөһэдын-гөөшье гаргаһан дорьбооо эгээл иигэжэ нэгэтэ бэшэ дууладаг һэмди.

— Бэе бэеынгээ дуугархы мүн иигэжэ дуулана гээшэ гүбди?

— Угы бэд даа! Агаартай газарта дуугарһан шэнгээр абяамнай тарахагүй бшуу.

Бэе махабадаингаа тон хүнгэн солбон байхада эгтээ гүйхэ харайха, юумэн өөдэ аһаха абирха дуран хүрөөдхихэ юм.

Балшар багахан һананайм баяртай хүхюун үдэрнүүд! Гэрэй хушалта, модо шулуун өөдэ, энэ тэрэ юумэн өөдэ, миисгэй болон элдэб шубуу шонхор һажаан аһажа, абиржа ябадагаа һананаб. Тиигэжэ дура зоргоороо наадажа, сэнгэжэ ябахада юуншье гээшын гоё гээшэ һэм..

Аргамжа дээһэн дээгүүр үндэрые харайжа, үгышье һаа, һубаг, хүнхэсэг юто һэтэ харайжа, үгышье һаа, урилдаанда шан абахын түлөө яһала гүйгшэ бэлэйб. Эдир залуудаа үндэрые, утые харайхадаа, урилдахадаа үхибүүдһээ хожомдодоггүй аад, харин аргамжа болон модон өөдэ аһаха абирхадаа ядалсагша бэлэйб.

Барас шэнги хүсэтэй солбон ябахые, аюулай тохёолдобол, хани нүхэдтөө туһалагша һайб гэжэ тийхэдэ хүсэдэгөө мүнөө һанахадам ехэл энеэдэтэй шэнги.. Тийбэ яабашые, балшар багымни хүсэл бодолнууд бээлүүлэгдэжэ, эгээл мүнөө һара дээрэ гарашоод ябахадаа, эндэ юумэн бүхэнэй шэгнүүрийн тон хүнгэн байдаг тула хүсэ шадалаар зургаа дахин ехэ болошон хэбэртэйб.

Тэрээнһээ гадна, өөрынгөө бэеын шэгнүүриие даажа ядахагүй хадаа бар хүшэмни туйлай ехэ болошоо ха юм. Харгыемнай хаагааша хашаае алхаад лэ гарашахаар богоһо, һандайбшаһаа үлүү үндэр бэшэ шэнгээр һананабди. Иигээд лэ һанаһанаа гэршэлэнгээ, гүйнгүй дэгдэмсээрээ, хашаагай саана ниидэһэн мэтээр ошожо буубабди. Эршэтэйгээр гүйжэ дэгдээд, сарай дээгүүр хүрэжэ гаранабди. Ямаршье зохид юэ даа, эсэхэ суса-

хые мэдэнгүй хүрэн хиидэжэ ябахата. Зай, гүйдэлөөрөө урилдаад үзэе!.. Хэмнай түрүүлэгшэ ааб?..

Нүеыгөөрөө хурьнэ гэшхээдхихэ тумая хиидэжэ, илангаяа шубуушалан ниидэхэдээ, хэдэн сажан ябашанабди. Байз! 500 сажан¹ ута хашаае минута соо тойронобди. Энэмнай урилдаанай мориной гүйдэл ха юм... Ямаршые арга хургаар, туйлай ехээршые алхалаа наа, нимээр харайжа шадахагүйт. Харайсаая хэмжэжэ үзэбэбди. Аалиханаар гүйхэдөө, дээшээ дүрбэн аршам дэгдэжэ, гүйнэн шэг тээшээ табан гү, али бүришые олон сажан дүүлнэбди.

— Гимнастикын талмай тээшэ ошоё!..

Энеэдэ гаргахын тэдысэ балсанаа үлэ мэдэг шангад-хажа, гансал зүүн гараараашые татан, аргамжаар дээшээ гаранабди.

Газарта хүрэтэр дүрбэн сажан. Айдаһатайл шэнги!.. Газар дэлхэй дээрэл байһандал ханагдаха юм!.. Толгоймни эрьенэ..

Бинь зүрхөө шэмшэрүүлэн, түрүүшээр хүрэжэ буубаб. Ниидэжэ ябана хаб... О! Нүеыгөө зааха бэртээжэрхибэб!

Нүхэртөө нэргылэн хануулха аад, хүрэхыень зорюута тухирнаб. Дээшээ харан:

— Нүрэжэрхи, гэмэлтэхэгүйлши! — гэжэ хашхар-баб.

— Дэмы тухирнаш: эндэнээ хүрэбэл, Газар дээрээ хоёр аршамай үндэрһөө унаһандал байха гэжэ найса мэдэнэб даа. Бага зэргэ нүеы үбдэхэл ааб цаа!

Нүхэрни хүрэжэ, табан секунда соо ниидэнээр, бууна.

Иимэ забһар соо олон юумэ ухаандаа бодоод орхи-хоор лэ.

— Зай, ямар байбаб, физик?

— Зүрхэмни заа зуухан сохилно, ондоо юуншые бо-лошоогүй.

— Сэсэрлиг ошоё! Модод өөдэ абирхабди, аллея соогуур гүйлдэхэбди.

— Тээ тэндэхи набшаһад яахадаа хаташоогүйб?

Сэсэрлиг соо нэрюун байна... Үндэр липэ модод, хуһад нэбшынэ. Һалаа гэшүүһэн дээгүүрнь хэрмэн

---

¹ Сажан — метрын системын урда хэрэглэгдэн, 3 аршам гэхэ гү, али 2,134 метр болодог, ородой утын хэмжүүр.

шэнги хүнгэнөөр дүүлинэ, аһалданабди. Тээд мүшэр хухарнагүй. Зүб даа — бидэ мүнөө үедэ тарган индюк шубуунуудһаа хүндэ бэшэ хаямбибди!..

Бидэ һөөг бургаһад дээгүүр, мододой дундуур һолжорон гаранабди. Хажуу тээһээ харабал, ниидэжэ ябана гэжэ һанахаар байгаа ёһотой. Һээ, яһан зугаатай гээшэб! Бэлэжэнээр тэнсүүрээ олоод ябахаш. Гэшүүһэн дээрэ найгалзаад, унашаха багтаа гараа гү, али хүлөө заахан хүдэлгөөд орхибол, хуушанайнгаа байдалда бусаадхихаш.

Сүлөө газар уруу ошонобди... Туйлай ехэ хашаа сэсэрлигтээ хамта хаамал хорёо мэтээр һанагдана... Абаһаар тэгшэ газараар гүйдэжэ ябанабди. Хаа-яа арбаад сажан үргэн һубаг нүхэнүүд дайралдана.

Шубууд мэтээр гүйдэл дундаа тэдээн дээгүүр һүрэн гарашанабди. Удабашьегүй үгсүүр эжилжэ, өөдөө гараха тумамнай эгсэл боложо байба. Яһан эгсэб даа! Амидхана аа гүб тээд айнаб.

Дэмыл айгаа хаб: ташалан өөдэ хашалагүйгөөр түргөөр алхалан гаранабди. Һара дээрэ хүнгэншье һаа, хадын үндэрһөө эсэбэритэй байгаад, һуужа амарнабди. Юундэ эндэхэнэ зөөлэн бэ? Шулуунууд зөөлэршөө гээшэ гү?

Томошог шулуу абаад, нүгөөдыень сохиходом, ошод сасаршана.

Амарад гээд һөөргөө ябабабди.

— Гэр хүрэтэрнай хэды шэнээн бэ?

— Мүнөө холошье бэшэ, хоёр зуугаад сажан...

— Энээн хоорондо шулуу шэдэхэ гүш?

— Мэдэнэгүйб, туршаһууб!

Нэгэ нэгэ тэбхэр шулуу абабабди... Хэн холо шэдэхэб?

Минии шэдэһэн шулуун гэр дээгүүр шэлжэн ошоо. Ёһоор гээшэ. Хиидэжэ ябахыень ажаглажа байхадаа, сонхын шэл үй бута сохижорхина аа гү гэжэ айд гээб.

— Шиниихим?.. Бүри саана бууба!

Буудалган эндэ ехэл һонирхолтой: юрын һомон, үхэр буугай һомон хайшаашье зуугаад модо ниидэшэхэл байха.

— Тээд дари эндэ дүрэхэ аал?

— Тэгэрдэг бодосууд хүсээ харуулхал байха. Юундэб гэхэдэ, ехэ болоходонь агаар хаалта хэдэг байгаа. Кислород тухай хэлэхэ болоо наа, тэрээгээр дуталдахагүйл — өөһэд доторнь хэрэгтэй кислород бии байха.

Нара дээрэ туршалгануудыг хэнэбди

Гэртээ хүрэжэ ерэлэйбди.

— Сонхын хулууда дээрэ дари адхахам, — гэжэ нүхэртөө ханданаб. — Шимни гал шэлээр наранай туяа тудхаа... Харана гүш — галхан ялагад гээд, дари дуу шуугүйхэнөөр тэгэршэбэ... — Ойр зуурахана танил үнэр анжилаад, үгы болошоно...

— Буудаад үзыш даа. Харин пистон углахаяа мартабаш: үнөөхи гал шэлхээ сасархан наранай элшэ буугай шабхадал эршэмтэй сохихо.

— Буугаа сэхэ дээшэнь харуулаад табижархия, хожом номынь бэдэрхэдэмнай амар байха...

Гал сасаржа, буугай нулаханээр хүрэхэ абьян дуулдаад, харын хүрхэн доголходол гэнэ.

— Номонойнь таглаа алим? Энээгүүр дүтэхэнэ хэбтэхэ байгаал! — гэжэ би шангаар дуугараадхибаб.

— Таглаа номонтоёо суг дэгдэшоо даа. Дэлхэй дээрэ тэрээнэй туулгантаяа адли ябалсаха гэхэдэнь, тэндэхи агаар наад хэжэ, койшонь татадаг байгаа. Эндэш шубуунайшые нооно шэдээ нааш, алишые зүг тээшээ шулуундал түргөөр нийдэхэл. Би монсогор шэрэм аба-нууб, ши тэрэ пудуушханаа бултайхан бамбагархан ноолуур аба, ноолуураа шэдээд үзэ, намнаа дутуугүй холо байхан сагаалса тудаха байхаш. Би энэ монсогор шэрэмээ хоёр зуугаад сажан шэдэхэб; шишые тэды шэнээн газар ноолуураа шэдээд, харин шэдэһэнээш мэдэрхэгүйш, хэнийешые алахагүйш! Тээ тэрэ улаан гранит шулуу харуулжа бии хүсөөрөө шэдэе...

Үнөөхи бамбагар ноолуураингаа хуй халхинда туугдаһан мэтээр монсогор шэрэмээ ахин нийдэхыень харанабди...

— Юун боложо байнаб? Бууданнаамнай хойшо гурбан минута үнгэрбэ, теэд номонийнь үгыл? — гэхэдэм:

— Хоёр минута хүлээ, номомнай бусажа ерэхэ ёһотой, — гэжэ физик харюусана.

Нээрээшье, нүхэрэймни хэлэнэн болзорой дүүрэхэ багта хүрһэн дорьбоходол гэжэ, хажуудаа дэбхэржэ байһан номной таглаа обёорбобди.

— Теэд номонийнь хаанаб? Энээхэн нэбхи таглаа хүрһэн доһолгоогүй ёһотой,— гэжэ һонирхобоб.

— Таахада, номон унахадаа хайлажа, сэсэрдэһэнүүдын иишэ тишээ сасаршоо бээ.

Үнэхөөрөө оршон тойрон бэдэржэ, олон жэжэ шабануудые олобобди. Эдэ шабанууд үгы болоһонһон номониймнай хэнэгүүд байһан байгаа.

— Номоннай яагаа удаан шийдэбэ гээшэб! Хэды шэнэн дээрэ гараа хаб? — гэжэ бинь асуунаб.

— Далаад модо дэгдэнэн байха. Наатуулха агаар үгы, доошонь дараха хүсэнэй үгы нэн тула тиимэ үндэртэ хүрөөд ерээ ёһотой.

Нарашье нара, харин бээ барингүй, дэбхэр дэбхэр-һээр, шэнээ тамираа баража, эсээ сусаа ха юмбибди. Хүрэхэ харайхадаа заримдаа хүл дээрээ ходо бууншьегүй байжа болохош, заримдаа бэртэтэрээ унахаш. Дүрбэ-зургааншье секунда соо шийдэнэдэл дэгдэхэ нэн тула нилээд үндэрһөө оршон тойронийе хаража болохо, мүн баһа гар хүлөө элдэбээр хүдэлгэжэшье боломоор байха юм. Теэд хиндэ дура зоргоороо урбалдажа, мухарижа шадаагүйбди. Байн байн нэгэ доро урагшаа ябан дэбхэржэ, эрьелдэжэ нурахадаа, дэгдэмсээрээ турба хүрэтэр хиндэ эрьелдээд абадаг болобобди. Хии газарта ингэжэ эрьелдэжэ, урбалдажа байхада ехэл зугаатай юм. Нарын хүрһэндэ хүлөөрөө хүрэнгүй, тулаха тулгууриггүйгөөр физик нүхэрэйнгөө элдэбээр аяглан, эрьелдэжэ урбалдажа туршахыень ходо ажаглан харагша нэм. Эдэ бүгэдые найруулан бэшэхэ болоо һаа бүхэли ном болохо юм бээ.

Найман час унтабабди.

Дулаарба.

Наран дээрэ гарабашье, нулашагаар шарана. Хүрһэн халажа, хүйтэ даахаа болино; Наранай элшэ, хүрһэнэй дулаан хоёрһоо бүри халуу бусалһандал болоно.

Эртэнээ болгоомжолжо, хахад үдэрэй халуунһаа бээ абарха хэмжээ абахаар болоно.

Яалтай гээшэб?

Элдэбын лэ түсэбтэй байгааабди.

— Хэды үдэр погреб соогоо байрлаба гэлэйбди. Теэд погребнай гүйхэн ха юм. Үдэшэлэн, хоёр зуун табин час болоод байха үедэ тэрээн уруу халуун ороходоо болохол. Тиигээдшые нимэ хаалтатай байдалһаа түргэн уйдажа зобохобди.

Наранда шарагдажа халанхаар, погреб соогоо нигэн тиигэн байба гэлэйбди.

Хадын гүнзэгы хабшал бэдэржэ ороо һаамнай дээрэ бэшэ юм аа гү? Тэрээн соо байрлаад, һэрюүндэ һүни болотор амарха һэмди.

Һураггүй хүхюун, һонирхолтой байха бэшэ аал?! Погребоор яахамнайб!..

Зай, тиигээ һаа хадын хабшал бэдэрэе. Хэдыхэн сажан гүнзэгы байбал, болоод лэ байха. Наранай шангаар шараха бүри доошоол орожо байхабди. Нэгэ хэды сажан лэ ороо һаа болоо юм ааб даа.

Шүхэрөө абахабди. Эдихэ хоолоо бүхөөр хайрсаглаад, дулаан дэгэл хубсаһаа абаад гарахабди. Ехэ хүйтэн гү, али дулаан болоо һаань хэрэгтэй. Тиигээдшые хүндэ бэшэ ха юм.

Хэдэн час үнгэрбэ. Бидэ эдеэлээд, амарха зуураа һара дээрэхи һонин юумэнүүд тухай, манай Газарай акробадууд эндэ гайхамшагтай зүйлнүүдые харуулха байгаа һэн гэхэ мэтэ хөөрэлдэнэбди.

Тэсэшгүй халуун. Эндээ үни нобшоржо байхын аргагүй болобо. Наранда шарагдаһан шулуун хүрьһэн дээгүүр сабхиингаа улада зузаан модон хабтагай барижа уяад, гэшхэлнэбди.

Яараһан тэбдэнэндээ шэл, шабар амһартануудые унагаажархинабди, теэд тэдэмнай бутархагүй юм.

Газарһаа бидэнтэй ерэлсэһэн моринойнгоо тухай хөөрэхээ мартан алдабаб.

Нэгэтэ тэрэ барһанаа тэргэдэ хүллэхэ гэжэ байтарнай, гарһаамнай мулта һүрэн, һалхи хуй шэнги түргөөр, унажа дуһажа ябаад, харайшаба гээшэ. Тушаан боложо нэгэ томо шулуун дайралдаад, тэрээниие тойрохо забгүй мүргэжэ, бала биса һүрөөд, арһа мяхан хоёр лэ болошоо һэн. Мяха шүһаниинь түрүүшээр хүрөөд, хожомынь хатаа бэлэй.

Энээнһээ улам батаганаан тухай хэлэхүү. Батаганаанууд нийдэхэ аргагүй, зүгөөр ядахадаа хахад аршам шахуу хүрэжэ ябадаг байһан юм...

Харгыдаа хэрэглэгдэхэ юумээ түхээржэ, тон ехэ ашаа үргэлөөд, халуунда гэр байрынгаа халахагүйнь тулада үүдэ үрхөө һайса хаагаад, хадын хабшал гү, али агы нүхэ бэдэрхэ хүсэлтэй гарабабди. Абажа ябаһан юумэднай угаа хүнгэн мэтэ һанагдана.

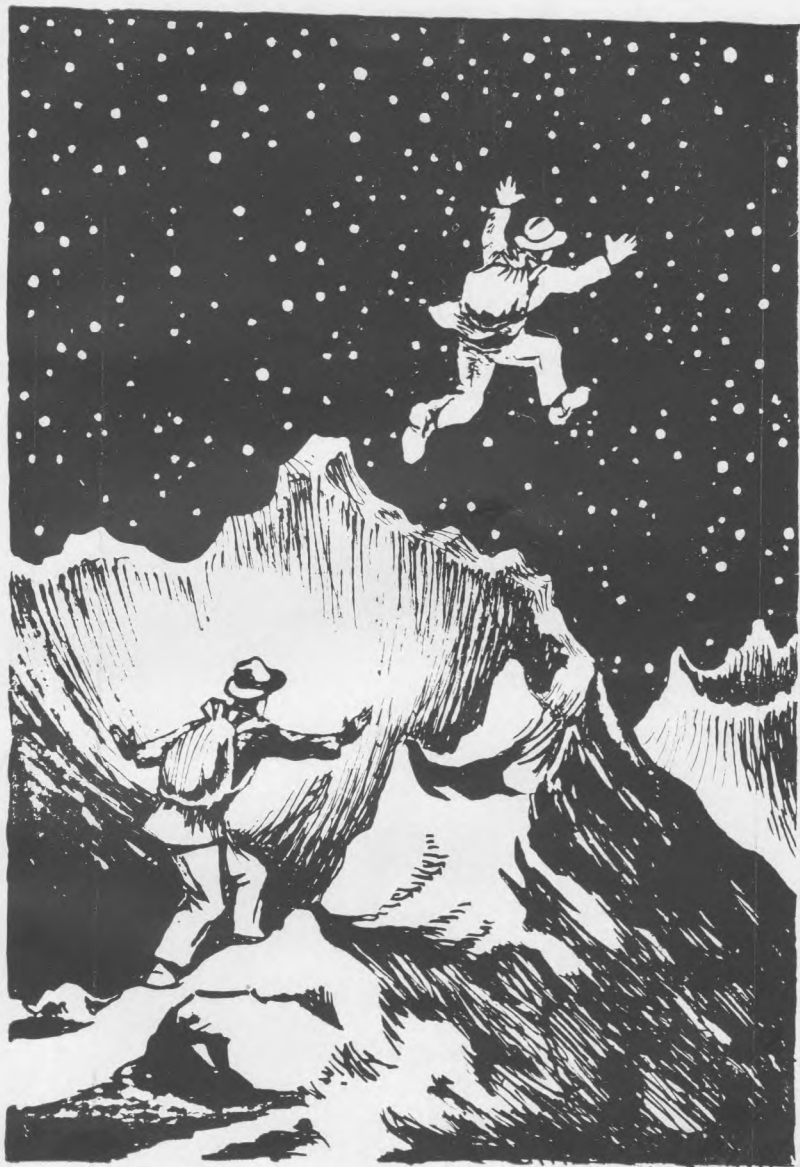
Наранһаа хорохо хабшал хабсагай бэдэржэ ябахадаа, нэгэ хүйтэн, нэгэ халуун боложо байхадань ехэл сошордонобди. Наранай шараһан газараар ябахада улайтараа түлигдэһэн пэшэндэ адляар халуу дааха юм; тиимэ газарһаа зайсан, ямар нэгэ томо хүмэг шулуунай гү, али хабсагайн һүүдэртэ һэрюусэн амаржа удаан һуушабал, дэгэлээ нэмэрхээр, хүйтэн болошоно. Иимэшье газарнуудынь найдабаригүй юм: Наран нүгөө тээнъ гаража, һүүдэртэй хүйтэн байһан газарыемнай туяатуулха болоно бшуу. Энээниинь мэдэжэ, ойро зуура Наранай шарабашье, халаад орхихогүй хабшал газар бэдэржэ ябабабди.

Тиигэжэ ябатарнай эрид эгсээр ханатаһан хадын хабшал байба. Доошоо шагаажа харахада, оёоргүй харлана. Тэрээн уруу орохо һанаатай тойрожо ябаһаар, налуу уруудам газар оложо, — тамын нүхэ уруу ородог гэдэгынъ ямар байгаа юм — тэрэ нүхэн уруу гэмгүй хэдыхэн алхалбабди. Урдамнай шэб харанхы, юушье харанагүйбди. Доошоо бууха бүрээ айдаһаа хүрэмөөр, аюултайшье байна... Һара дээрэ гал дүлөөр гэрэлтүүлхын аргагүй ха юм. Электрическэ лаампа абажа гаранаһаа һанажархибабди... Гэрэлшье ялабхижа, харан гэнэемнай хорёод сажан гүнзэги нүхэн байшабал даа, тиигээдшье доошоо амархан буубабди.

Оёоргүй хабшал, тамын нүхэн мэтэ һанаһамнай, оройдоол хорёод сажан гүнзэги байбал. Иимэ гүйхэн байха гэжэ һанаагүй һэн тула гайхабабди.

Тэрэ хабшал яахадаа тиимэ харанхы, гүнзэги мэтэб гэбэл, нэгэдэхээр, һүүдэртэ тудан дээрэнээ ба тэрэнэй уйтан, гүнзэгыхэн хадань оршон тойроной, хада уулын туяа тэрээн уруу нэбтэрэн ородоггүй байгаа; хоёрдохёор, Һара дээрэ агааргүй ха юм. Газар дэлхэй дээрэхи ямарханшье гүнзэги худаг энээн шэнги оёоргүй харанхы байгшагүй һэмнэй даа.

Доошоо орохо бүримнай халууниинь буужал байба. Зүгөөр Цельсеэр 15 градусһаа доошоо буунагүй. Бидэнэй мүнөө байжа байһан широтын дунда зэргын темпе-

ратура 15 градуснаа халяагүй ёһотой... Тэгшэхэн газар оложо дэгэлээ дэбдин, аятай зохидоор байрлаабди.

Иихэдээ яана гээшэб? Юрэдөө һүни болошобо бэшэ гү? Гараараа лаампа халхалжа, үй түмэн одо мүшэдөөр ялалзан байһан огторгойн хэнэгыг нүхэн сооһоо хараабди.

Эндэ ерэнээр үни болоогүйемнай час гэршэлэн хариуулна. Наран гэнтэ орошохо ёһогүй бэлэйл.

Ай халаг! Лаампаяа тэнэ дайражархилайб! Харан гэнээм үнөөхи лаампымни гол бүри гэрэлтэйгээр носонһон зандаа. Газар дэлхэй дээрэ лаампаяа иигэжэ тэнхэлжэрхёо наам, тэрэ дороо голын дүрэжэ унтаршаха нэн.

Гайханаандаа хургаараа хүрөөд абанаб; голын хухаржа унахадань, харанхы балай боложо, бэе бээе харалсахаа болинобди. Гансал хабшалай эрмэг арайхан харагдахадал гэжэ, харанхы тэнгэрийн хэнэг зурууд олон одо мүшэдөөр ялалзан байгаа нэн.

Үдэр түлэг дундаа байна гэжэ үнэншэхын аргагүй. Нүхэнэй оёрто нуужа байха аргамни халаа. Арай гэжэ ондоо лаампа оложо гэрэлтүүлһээр, өөдөө гаранаб... Харуулшые, дулааншые байна... Гэрэлһээ харганаб.

Тиимэл даа, үдэр тэрэл зандаа:

Нараншые, һүүдэршые байһан лэ газартаа харагдана.

Халуун гээшэнь! Гөөргөө шамдан ороноб.

Нара дээрэнээ Газар дэлхэе харанабди

Эшээндээ ороһон тарбагдтал тоншы адлинууд гэшэ хабди — унтажал хэбтэнэбди. Бэшэ яахабши даа. Нүхэн соомнай халуун болоногүй.

Ганса нэгэн газашаа гаража, һүүдэртэй һэрюун газар бэдэрээд, нара наранай, одо мүшэдэй ябаса тэндэнээ ажаглан хаража нуунабди. Эндэнээ харагдааша нара хадаа манай тэндэнээ, Газар дээрэнээ харагша-наамнай нураггүй томо, жэшээлхэдэ, яблока вишни хоёрыг зэргэсүүлһэндэл байха юм.

Наранай хүдэлсэн тиимэшые эли бэшэ, харин одо мүшэдтэй тэн адлиханаар ябалсана гэшэл ха.

Харин нара байраһаа огто хүдэлнэгүй хэбэртэй. Хабшал сооһоомнай тэрэ харагдаха юм бэшэ. Эндэнээ'

Һарын харагдадаг хаа, һүни харадаг мэтээр мүнөө хаража һууха байгаа бди. Һүни болохонь бүри үды. Һара хаража байхаяа энээнһээ ондоо агы нүхэ бэдэржэ олоогүймнай дэмы байна; мүнөөш орой болошоо даа!..

Хахад үдэршье ойртожо байба; һүүдэр богони болохоёо болинхой; хадуур шэнги гохигор нарихан Һара хадаа Наранай дүтэлхэ бүринь, хүхэ сагаан үнгэтэй болоно.

Иимэ байна: Һара—яблока, харин тиихэдэ Наран—вишни гэлэй; яблокын саагуур вишниин шурган далда орошоо гээшэ хаань, бидэ Наранай хиртэхые хараха ушартай болохо һэмди.

Энэ мүнөө бидэ хоёрой байгаа ша Һара дээрэ тэрэ ходо болодог байгаалиин ехэ һүрөөтэй үзэгдэл юм. Харин тиихэдэ Дэлхэй дээрэнһээ Наранай хиртэлгын тон багахан хубинь хаа-яа харагдадаг. Булаабхын толгойн шэнээн һүүдэрэй толбо (заримдаа хэдыхэн модо утатай, теэдшье Газартай сасуулбал, булаабхын толгойл ааб даа) Газар дээгүүр гарахадаа, зарим город дээрэ хэдыхэн минута тогтоод лэ үнгэршэдэг юм. Тиихэдэ Наранай хиртэлгын һүүдэр манай байгаа ша Һарые нэгэ гэбэл бүхыдэнь хушадаг, үгы хаа, олонхи ушарта нилээд ехэхэн хубиень хушажа, хэдэн час соо лүд харанхы болошоод байдаг юм.

Хадуур шэнги Һарамнай бүрил зурагархан нарин боложо харагдана. Тиинһээр байтараа хитагар хадуур шэнги Һарамнай оройдоошье харагдахаа болишобо.

Бидэшье нүхэн сооһоо гаража, тортогдоһон бүрүүл шэл нюдэндөө барижа, Наран тээшэ хараашалнабди...

Наран хэнэйшьеб харагдахагүй хургаар нэгэ тээһэн хотойтор даражархиһан шэнги үзэгдэнэ.

Түрүүшээр Наранай хахад хубинь харагдажа байһан аад, байтараа һүүлшынь хахад хуби заа боло болоһоор, уданшьегүй эндэмнай балай харанхы болошобо.

Байн байтараа энэ балай харанхыдаа дадаһан хэбэртэйбди: Һара болон хэмгүй олон одо мүшэдые харабабди.

Һарамнай түрүүшынгээ хэлбэриие алдажа, хүрин улаан һайхан толоор хүреэлэгдэнэн хабтагар түхэрэн боложо харагдана.

Хэзээ нэгэтэ хүрһэтэ Дэлхэй дээрэнһээ һайхашаан харадаг толоёо дахин эндэ хаража байнаб.

Оршон тойрон шуһаар будажархиһандаһ уб улаан үнгэтэй.

Эгээл мүнөө хирэдэ Газар дэлхэй дээрэ тортогдоһон шэл нюдэндөө баряад гү, али мийн нюдөөр олон мянган хүнүүд Нарын гүйсэд хиртэлгые һонирхон хаража байна ёһотой даа.

Хүндэтэ түрэлхид! Нара дээрэ байһан бидэнээ хараһа гээшэ гүт?..

Иигэжэ гуниглажа байтарнай, мүнөөхи улаан баглаамнай бүри тодо боложо, нэгэ жэгдээр харагдана. Энэ хадаа хиртэлгын голынь хэбэртэй. Наранай далда ороһоной нүгөөдэ талаһаа туяаран сайража эхилнэ... Тиһ тииһээр алтан бэһэлиг уруу һуулгаһан эрдэнийн шулуун мэтэ толорон яларна...

Эрдэнийн шулуун мэтэ ялараашамнай Наранай хэһэг болошожо, һолонгото хүрээнь харагдахаа болишоно... Гэнтэ һаруулхан һайхан үдэрэй туяан задаржа эхилээд, тииһээршые үнөөхил юрын лэ бодото байдал тогтожо, гансата нойрһоо һэриһэндэл боложо, бидэнэй хүхин баясаһан гээшэмнай аргагүй!

«Һүүдэртэй газар бэдэржэ олоод, нара нарые ажаглан һуугаабди»,— гэжэ урид хэлээ хадам, таанад: «Хайшан гэжэ һүүдэртэй газарһаа наранай хиртэхые хаража байгаабта?»— гэжэ асуужа болохот.

Би иигэжэ харюусаха байнам: «Һүүдэртэйл газар ходо хүлдэмэ хүйтэн, наратай газар шатама халуун байдаггүй ха юм. Харин хурьһэнэй хүйтэн халууниинь Наранай хэр зэргын түргэн удаанаар шараһанһаа дулдыдадаг юм. Һүүдэртэ байһан аад, хэдыхэн часай саада тээ наранай гэрэлдэ шарагдаһан газар дайралдаха. Иимэ газарай температура халуунһаа байтагай, хэтэрхэй хүйтэншые байжа болохо юм. Һүүдэрлээд байһан хабсагай хадын хажууһаа Нара хаража боломоор газар дайралдадаг. Теэд тиимэ газар һанаһан соо байжа үгэхэгүй, бэдэрхэ болоо һаа, халуунда нэрбэгдэхэш, шүхэршые абархагүй даа.

Байрлаһан нүхэн соомнай хэмхэрһэн шулууд бии юм һэн. Халашоогүй байхадань тэдэнниие дээшэнь зөөжэ, наранай халуунһаа халхабша хэхэ гэжэ шиидэбэди.

Хэлээ хадаа хэхэ хэрэгтэй...

Иигээдшые дээшээ гаража, мүнөөхи обоолһон шулуун дээрээ һуугаад, юумэ адаглаха арга боломжотой болобообди.

Һуужа байһан шулуумнай халажашые магад!

Хамаагүй даа—нүхэн соомнай шулуун гээшэ дураар ха юм, дээшэнь гаргажа, талмай дээрэ обоолоод лэ байна аабзабди. Теэдшые һара дээрэ зургаа дахин хүшэтэй болонхой хамнайбди.*

Болохо юумэ гэжэ һанаагүй байһан хиртэлгын һүүлдэ эдэ бүгэдые хэжэ байгаабди.

Тэрээнһээ гадна, Наранай хиртэжэ дүүрэмсээр, хаана, һарын ямар широта дээрэ байһанаа тодорхойлжо эхилбэбди. Үдэр һүнийн тэнсэһэн үе (Наранай хиртэлгэһээ мэдэгдэнэ) хараадаа абан, һарын ямар широта дээрэ байһанаа элирүүлхэдэ тиимэшые бэрхэ бэшэ һэн. Хойто зүгэй широтын дүшэдэхи градус дээрэ бидэ байрлажа байһан байгаабди. Ихэдээ һарын экватор дээрэл бэшэ зон байһабди.

Хахад үдэр үнгэрбэ: Дэлхэй дээрэ манай үгы байха зуура долоон сүүдхэ үнгэршэбэ гээшэ. Һара дээрэ ерэнһээр, газарайхяар табан сүүдхэ үнгэрһэниие нягта ябадалтай час гэршэлэн харуулна. Тиимэһээ бидэ үглөөнэй дүшэн найман часта һара дээрэ буужа ерэнһэн байгаабди. Анхан газар гарахадамнай, һарын хүрһэн сэбдэг хүйтэн байгаа һэмнэй. Арбан табан үдэр соо үргэлжэлһэн һүнийн аймшагтай хүйтэндэ хүрһэниинь хүрэшөөд, дулаасажа үрьдээгүй байгаа юм байна.

Унтажа хэбтэһэнээ һэрээд, нюдөө нээхэ бүридөө шанха дээрээ шэнэ ондо ондоо одо мүшэдые обёордог байгаабди. Үнөөхи Газар дээрэһээ харагдадаг одо мүшэдые мүнөө баһал хаража байһабди. Теэд уйтан нүхэн сооһоо одо мүшэд олоороо нэгэ доро харагданашыегүй, тэдэмнай харанхы тэнгэридэ аниб-ониб гэлдэнэшыегүй; тиигээдшые Дэлхэй тээһээ харагдагша мүшэдһөө хорин найма дахин удаан ябадаг байха юм.

Тээ тэрэ Юпитер гэжэ планетэ харагдажа байна. Тэрэнэй дахуулнуудые миил нюдөөрөө харахаар байжа, бидэ тэдэнэй хиртэхыешые ажаглажа һуугаабди. Алтан Гадаһан гаража ерэнэ. Баарма даа! Эндэ тэрэнэй туһашые гэжэ байхагүй.

Харин мянганшые жэл эндээ хүлеэгээ хаамнай, Газар манай нүхэн уруу шагаахагүйл. Юундэб гэхэдэ, Газар-харамнай өөрөө хэтэ мүнхэдөө хүдэлхгүй ха юм даа. Харин өөһэдөө иишэ тиишээ хүдэлөө ябаа хаамнай, Газар-һара һэргэһэн мэтэ өөдөө болохо, доошоо орохо байха... Энээн тухай хожом хөөрэлдүүжэмди.

Унтажал хэбтэхэ аргагүйл!

Бидэ түсэб табижа захалбабди.

— Һүни хадын хабшалһаа гарахабди. Зүгөөр нара-най оромсоор гарахаар бэшэ ааб даа. Тиихэ үедэ хүр-һэн яашагүй халашоод байха, харин хэдэн арбаад час үнгэрһэн хойно нүхэнһөө гарахабди... Байраа ошожо харахабди; тэндэмнай юун боложо байнаб? Наран сүйд хээгүй юм аабза? Тиигээд Газар-һарын гэрэлээр энээгүүр тэрээгүүр тэнэхэ зайхабди. Одоол эндэһээ Газар-һараяа хаража бахаа ханахабди. Мүнөө хүрэтэр тэрэниие үүлэндэл сайжа байхыень харадаг һэмди. Хорин дүрбэн час соо эрьелдэжэ, манай Һарын сүүдхын заахан хуби соо өөрыгөө харуулхашые һаань, гоё һай-хан соогоо байхадань бүхы талаһаань харахабди.

Газар-һара бодото Һара шэнги түхэлөө хубилган байдаг бшуу.

Мүнөө байһан газартамнай хахад үдэр багта Һарын шэнэ, эндэхеер хэлэхэдэ, Газарай шэнэ болодог; Һара ороходо — шэнын найман; һүниин тэндэ — Һарын арбан табан; Наранай гарахада — Һарын хорин хоёр дай-ралдадаг.

Манай байһан газарта үдэрыньшые, һүниньшые Һара байжал байдаг. Дэлхэй тээһээ харагдадаг Һарын бүмбэрсэгэй хахадта байжа байхада гэмгүйл байна даа. Теэд Газарһаа юрэдөөшые харагдадаггүй хахад-тань һаяар ошобол, һүниндөө ходо харанхы байдалтай ушархабди. Тэрэ муу заяатай нюуса хахад дээрэһээн гаража ошотороо, һүниндөө гэрэлтэдэг һараяа хараха-гүйбди. Һарын тэрэ хахад Газарһаа харагдахагүй ха-даа далдаар һаналдажа, эрдэмтэдые гойрхуулна ёһо-той. Тэндэ хүн амитан бии юм һаа, һүниндөө үзэхэ-лэн гоё Газарые хараха хуби заяагүй байнад даа.

Үгы юрэдөө, Һара дээрэ амиды амитан бии юм аа гү? Ямарнууд хаб? Бидэндэ адли, гар хүлтэйнууд гээшэ

гү? Тэдэнтэй ушарха гээшэмнай бэрхэтэй байгаа юм. Бидэ ехэнхи сагаа нэгэл газартаа нуужа үнгэргэдэг аад, нара дээрэхи юумэ шэнжэлхэшые аргагүй байбабди. Тэрэ Дэлхэй тээһээ харагдадаггүй харын хахад илангаяа һонирхомоор байха. Тэндэхи огторгой саг үргэлжэ хабхар харанхы, уриханаар гэрэлтэһэн үй түмэн одо мүшэдөөр бүрхөөгдэнхэй байдаг лэ.

Тэрэ харагдадаггүй хахадтань элдэб үдхэн шэнгэн бодосууд, харын зоной суглармаар газарнууд байжашые магад. Һүни болохые хүлээжэ байхадаа энэ мэтэ юумэн тухай ярилдажа нуугаа һэмди. Харанхы болохые хэды тэсэжэ ядан хүлээбэшые, залхуугаа хүрэжэ зобоһон юумэ үгы даа. Физик нүхэрэйнгөө модоной тоһоор туршалга хэхээ һананан тухайгаа хэлэһыеньшые мартаагүйбди.

Энэнь юун бэ гэбэл, айхабтар томо дуһаануудые гаргажа болохо байба. Тинн жэшээн, тоһоной дуһал хабтагай дээрэһээ унахадаа яблокадал томо болошохо юм. Тоһон нарин һүбэтэй шэлэй хоолойһоо Газар дээрэхидэ орходоо хоёр хахад дахин удаан гоожодог байба. Гадна, амһартын захиархи тоһон нюрууһаа зургаа дахин өөдөө һагаха юм.

Заахан рюмкэ соо хэһэн шэнгэн тоһон хонхогор тогоон шэнги үзэгдэнэ...

Эдээлхэ уһалхаяа мартаа гэжэ бү һанатгы. Зургаанһаа арбан часай хухасаа соо үл залгажа байгаабди.

Шүрэб хабхагтай самовартай байжа, ходо хитад ногоон сай уудаг һэмди.

Тээд эндэ, нара дээрэ, нүүрһэншыегүй, тэрээнээ носоохо агааршыегүй һэн тула самовараа газаа наранда гаргажа, һайса наранда халашаһан жэжэхэн шулуунуудые тойруулан табидаг һэмди. Уһаниинь бусалхагүйшые һаа, түргэн эдээшэдэг һэн. Уһа табидаг хараантаһаа сорьёлһондол, халуун уһан ууралдаа түлхюулжэ соробхин гараха юм.

Тиимэ сай уухада балайшые аятай бэшэ һэн: уһан тэһэрһэн дари мэтэ иишэ тиишээ сасаржа, ама хамар шаатаа, дүргэхөө һанана.

Тиимэ һэн хойнонь бидэ самовартаа сай хэхэдээ, түрүүшээр һайса халахыень хүлээгээд, хожомын халуун шулуунуудые зайсуулжа, хүрэхыень хүлээжэ нуугша бэлэйбди. Һүүлдэнь амаа халаангүй, бэлэн сай уудаг

hэмди. Тиибэшье, энэ нилээд хүйтэншье саймнай аягал-
хада сорьёлжо, стакан болон аман соомнай сельтерскэ
уһандал заа зуухан бусалдаг hэн.

Наранай хойноһоо тэгүүлнэбди

Үдэшын улаан наран хада уулын оройе халта дайран
ялбалзана. Дэлхэй дээрээ һаа, энэ үзэгдэлые нюдөө-
рөө хаража һайхашаан байха hэмди. Харин эндэ Наран
тээшэ удаан харахын аргагүй. Һара дээрэ агааршье,
уһанай ууралшье үгы hэн тула орохо Наранай гэрэл
зааханшье эршэ хүсээз буураагүй байдаг ха юм. Тор-
тогдоһон шэлгүй тэрээн уруу халта мүлтэ хараад лэ
болихош. Энэмнай үнөөхи орохо гарахадаа алтан шар-
гал боложо, нулахан элшээр игаан байдаг Наран бэшэ
ха юм!

Наран удааханаар һужал байна. Огторгойн хаяа
хүрэнһөөр хахад час үнгэрбэ, теэд хахадыншье ха-
дын саана ороогүй байнал.

Петербургдэ гү, али Москвада Наранай орохо гур-
ба-табан минута соо үргэлжэлнэ; халуун оронуудта
хоёр минута тухай; гансал полюс дээрэ Наранай орол-
гон хэдэн час соо үргэлжэлдэг юм.

Наранай үлэгдэл хурса одондол ялабхинажа байһа-
наа хадын саагуур шэнтгэбэ.

Теэд үдэшын толон гээшэ үгыл.

Орондонь тойроод тоо томшогүй ялагар гэрэлээр
туяатаһан хадын оройнууд, үндэр орьёлнуудые хара-
набди.

Һарын гараашьегүй һаа, энэ гэрэл хэдэн час соо
хүрэхэ байха даа.

Холын нэгэ мундарга, зула мэтэ гушаад час соо яла-
ран гэрэлтэжэ байһанаа залирба.

Һара болоһон Газар дэлхэймнай бидэндээ гэрэл үгэ-
нэ. Одо мүшэд хэды ялалзабашье өөдэтэй гэрэл эльгээ-
хэ бэшэ.

Шобхогор уулын оройдохи наранай туяагай унтар-
хада бидэнэй байһан Һара дээрэ Газар-һара һүниин
эзэн мэтэ тогтобо.

Тэрээн тээшэ анхаралаа хандуулая.

Тэрэнэй нюруу Газар дээрэнээ үзэгдэдэг Һараһаа арбан таба дахин ехэ байна. Урид миний хэлээшээр, вишнийн хажууда байһан яблакадал томо харагдана.

Энэ Һарын гэрэлэй хүсэн бидэнэй танил Һарынхиһаа таби-жара дахин үлүү ха.

Ямаршьегүй ном уншажа байхаар: Һүни бэшэ, ямар нэгэ юрэ бусын үдэр гү гэжэ һанамаар.

Тэрэ Һара жэжэ мүшэдые •үгы болгон гэрэлтэнэ.

Ямар һайханаар үзэгдэнэб! Мэндэ амар, Дэлхэймнай! Зүрхэмнай хүндөөр сохилно. Сэдхэлдэ гашуудалтайшье, аятай зохидшье шэнги. Сээжэ уруумнай дурасхаалта бодолнууд дүүлин ороно...

Урдань хараадаг дорой Дэлхэймнай мүнөө болоходо яагаашье арюуханаар харагданаб даа! Хүхэ шэлэй саанахи зураг мэтэ тэрэниие һайхашаан харанабди! Энэ хүхэрэгшэмнай дэлхэйе бүрхөөһөн агаарай далай бшуу.

Африкые, Азийн зарим хубине, Сахара, Гоби, Аравиие хараналди! Хура бороогүй, хүбэн үүлэгүй хүхэ манхан тэнгэритэ ороноуд! Таанадай дээрэ нэгэшье толбо үгыл; Һара дээрэ ажаһуугшадай урда хэтэдээ сэлээтэйлта. Бүмбэрсэг дэлхэйн голоо тойрон эрьехэдэнь, харагдахаа болиног.

Ямаршье түхэлгүй, монсо сонсо сайража зурылдагша юумэнүүд — үүлэнүүд гээшэ ха.

Хуурай газар бортогор шара гү, али буртагар но гоон үнгэтэй харагдана.

Гадаада дотоодо далайнууд харлан, долгисон хүдэлһэн, замхан зогсоһонһоо боложо ондо ондоо үнгэтэй байна. Тээ тэндэхи нэгэ далай ямаршье сайбар гээшэб! Тэрэ далайн долгинуудай нюруу дээгүүр эбхэлээтэһэн долгин наадажа ябана хаш. Уһан далайнууд эндэ тэндээ баглагар үүлээр хушагданхай. Гэбэшье, бүхы үүлэн саб сагаан бэшэ, теэд боробтор үүлэнүүдшье багаар харагдана. Мүльһелиг кристалл тоһонһоо бүрилдэһэн эгээ дээдэ гэрэлтэй үүлээр хушагданхай ха.

Дэлхэйн хоёр үзүүр илангаяа ялалзана: энэ хойго урда зүгэй мүнхэ саһан, мүльһэтэй газарнууд.

Хойто зүгэйн сагаан үнгэтэй газар урдахидаа орходоо бүри сэбэршье, ехэшье байна.

Үүлэнүүдэй нүүжэ ябаагүй һаань, саһанһаа тэдэниие илгаруулхань бэрхэ байгаа. Тиигэбэшье, саһанай агаа-

рай гүнзэгдэ хэбтэдэг ушарнаа тэрэнэй хүхэ үнгэ үүлэ-
нэйхийнээ бүрүүл юм.

Дэлхэйн нюруу дээгүүр эндэ тэндэ тарахан сабан
тоборуулгануудые харанабди. Үнгэрхэдөө экватор дээр-
рэшье үзэгдэнэ. Тэдэ хадаа халуун ороной хэзээдэшье
хайладаггүй сабата үндэр уулануудай мундарган мал-
гайнууд гээшэ.

Эдэ Альпын хаданууд ялалзанал!

Эдэ Кавказай орбёлнууд лэ!

Эдэ Гималайн шэлэнүүд ха юм даа!

Саханай толбонууд үүлэнэйхидэл бэшэ, тогтонги
байбашье, үе үе болоод ондоо боложо, үгы бишье бо-
ложо байха юм...

Телескопоор дурамдахада бүхы жэжэ зүйл тодор-
хой боложо, бидэ ехэл һонирхожо хараабди даа!

Шэнын найман байгаа: харын нулахан туяанда үнэ-
һэн боро үнгөөрөө харагдан байһан Газарай хахадые
илгаруулхань хэсүү байна.

Эдеэлхэ дурамнай хүрэнэ. Тиибэшье, хабшал уруу-
гаа орохынгоо урда тээ хүрһэн хэр халашоо юм ааб
гэжэ үзэхэ гэбэбди. Хэдэ дахин һэлгэһэн шулуун дэб-
дилгэһээ буумсаарнай, аргагүй халуу сорьёжо, бани
соо ороһондли болоно. Хүлэймнай ула уруу тэрэ зуура
халуу бусалжа, бидэшье тэндэнээ түргэхэн зайсанабди...

Үй түмэн мүшэдөөр бүрхөөгдэһэн халын хабшал
соо удынгөө эдэ эдинэбди.

Хоёр-гурбан час болоод лэ өөдөө гаража, Газарые
ажаглан харанабди.

Танай планетэ — Газарай үүлэгүй байгаа наа, бидэ
бүхэли хорин час соо харажал байха һэмди. Теэд за-
рим газарай үүлэд манда үсэрһэн мэтэ хүдэлхээ боли-
шоод байжа, бидэнэй уур сухал хүргэнэ. Гэбэшье, үшөө
хараха байхабди гэжэ ханаагаа заһадаг байбабди.
Нээрээшье, сэлмэхэлээрнь Газар дээрэхиие һонюушар-
хан ажаглажа эхилнэбди.

.....
Нарын хабшал соо табан үдэр хорожо байбабди.
Дээшээ гараашье наа, дүтүүрээ ойро зуура ябадаг бай-
бабди. Нарын хүрһэн хүрэжэ эхилбэ. Газарайхяар, та-
бан сүүдхын болоод байхада гү, али харынхяар, һүниин
тэн багта ехэ һөрюусэжэ, харын хада уула, гол горхо-
нуудаар аяншалжа ябахаар боложо, замда гараха гэжэ

шиидэбэбди. Эндэ ерэнэнхээ хойшо харын нэгэшье набтар газар үзөөгүй байгаабди.

Нара дээрэхи харлажа харагдадаг ехэ набтар газарые нуур далай гэжэ нэрлэдэг юм. Тээд тэндэнь юрэдөөшье уһан үгы юм лэ. Тэдэ «далайнууд» соонь, үшөөшье доро газарнуудтань уһан, агаар, амиды амитадай үлэгдэл олохо бэшэ зон гүбди? Зарим эрдэмтэд Нара дээрэ ажа амидарал байһан аад, бүри үни сагта үгы болоһон юм гэжэ багсаан хэлэдэг. Мүнөө үедэ эндэхи оёоргүй нүхэнүүд соо ажа амидарал үгы юм хаа, урдань агаар уһан байһан аад, он жэлэй ошохо бүри харын хурьһэнтэй ниилээд, газар уруу шэнгэшэһэн байжашье магад. Холын тэрэ сагта уһан агаар хоёрой Нара дээрэ байбал, эгээлэй ургамал халбаржа байха байгаа. Тиимэ һэн тула дунгар хорхой мэтын юрын амитад ажа амидардаг байгаа аалам. Хаана агаар уһан хоёр байнаб, тэндэ бури хүбхэн байдаг. Бури хүбхэн гээшэмнай эгээн бүдүүлэг амиды амитаһай үндэһэ һуури болоно бшуу.

Тээд «Нара дээрэ хэзээшье ажа амидарал, уһан ба агаар байгаагүй юм гэхэн үндэһэ баримта бии юм»—гэжэ минии нүхэр физик хэлэдэг. Нээрээшье уһан гү, али агаарай байгаашье юм хаань, тэрэ шатама халуунда ямар амиды амитан тэсэхэ һэм даа.

Уншагша намайе хүлисэнэ бээ. Физик нүхэрэйнгөө үшөө тодорхойлогдоодүй һанамжые хэлэжэ байнаб.

Нарын бүмбэрсэгые тойрожо, аяншалаад лэ байхадаа, хэн хэнэйнгээ зүб бурууе мэдэнэ аабзабди.

Зай иигээд лэ, эдихэ уухадамнай хүнгэн болоһон юумэнүүдэе үргэлөөд, амидаржа байһан хабшалаа орхижо, хабхар харанхы огторгойдо тогтон байһан Газарай гэрэлээр байра тээшэе ябаһаар, уданшьегүй олобобди.

Модоор хэгдэһэн гэрэй ставни, бэшэшье юу хээн Наранда удаан шарагдажа, нүүрһэн хөө болоһон байба. Хашаа соо боошхынгоо үбдэл сүбдэл олобобди. Уһатай боошхоёо таглаад, наруули газарта орхижорхиһомнай уурал боложо тэһэ хүрэшэһэн байгаа. Уһанай үлэгдэлшье, сараашье гэжэ үгыл: дэгдэшоо хаш! Гэшхүүрэй дэргэдэ шэлэй бутархай хэбтэбэ. Энэ түргэн хайладаг металлээр хэһэн хүрээтэй байжа, фонарийн шэл тэһэ унашаһан байгаа. Гэр соо эбдэрһэн

гэмтэнэн юумэ үсөөн. Зузаан шулуун хана далдалаа ёһотой. Погреб соошые хуу бүтэн бүрин.

Хэрэгтэй эдихэ уухаяа абаад, Нарын орой хүрөөд, хүнэй хаража үзөөгүй нүгөө хахад бүмбэрсэг тээшэнь үни удаан аяншалхаар зорибобди.

— Нара дахажа баруун тээшээ гүйлдөө наа яахаб,— гэжэ физик дурадхаба,— тиигээ наа, бага багааршые наа, али нэгэн полюс тээшэнь дүхэжэ, хоёр шандага шүүрээ гэдэгынь болохо бэшэ аал. Одоол тэрэ нэгэ доро хоёр шандага бариха гэдэгэй нэгэниинь юуб гэбэл, бидэ Нарын полюс болон нүгөө хажуу хүрээхэ байнабди; хоёрдохинь, Нара дахажа, хэтэрхэй хүйтэнһөө зайлаха байнабди. Тэрээнһээ байтагай Нара дахаад лэ ябажа шадаа наа, дураараа халуун хүйтэниие хубилгажа шадахалди: халууншаг болгохоёо ханабал, Нарые ахижа харайлдахабди, хожомдоо наамнай—хүйтэн болохо. Тиигэбэл ямар найтайб гэхэдэ, полюс дээрэ хүйтэн байха, тэндэ хүрэхэ сагтаа даараха хүрэхэһөө айхагүй болохобди.

— Болиш даа, яажа тиигэжэ болохоб?—гэн, физик нүхэрэйнгөө урдаһаа арсанаб.

— Болохо, болохо,— гээд нүхэрни харюусана,—хүн гэхэнөөр хүрэлдэн гүйжэ ябадагаа, Наранай удаан ябадагые ханыш. Нээрээшые, Нарын түхэрэниинь бүлүүлээрээ арбаад мянган модо утатай ха юм. Иимэ утатай түхэрэн харгыгаар нарые тойрон гүйбэл, Наранһаа хожомдонгүй гушан сүүдхэ соо гү, али газар дээрэхээр тоолобол, долоон зуун часай хугасаа соо дабажа гарахаар байна. Час бүхэндэ арбан дүрбэ модо хахад гүйхэ болоно бшуубди.

— Нара дээгүүр арбан дүрбэн модо гэнэ гүш?— гэжэ шангаар дуугаржархинаб.—Тэрэниешни юумэдэ бодоногүйб даа.

— Хари, тиимэл нэн.

— Наадангаа хоёр дахин түргөөр гүйхэлди!— гэжэ хоюуланайнгаа гүйлдэнэн харайлдананиие ханаандаа оруулан, үргэлжэлнэб,—тиигэбэл арбан хоёр час гүйлдөөд лэ, гэдэи шэнээн саг соо унтажэ болоно.

— Угы бэд даа,— гэжэ физик нүхэрни тайлбарилна,—полюста дүтэлхэ бүримнай ябаха харгы замнай богони боложол байха. Нарые дахахадаа байн сэхынь хараад харайхабди. Теэд хойто зүгтэ хүйтэн лэ байха даа. Полюста дүтэлхэ бүрээ хүрэжэ хүлдэшхэгүйн ту-

ла Наранда ойртохо ёһотойбди; ондоогоор хэлэхэдэ, Наранай удаан саг соо шараһан газараар гүйлдэхэ ушартай болохобди. Хойто зүгтэ Наран огторгойн хаяагаар ябадаг. Тиймэһээ Нарын хүрьһэн нулаар ша-рагдажа, Нара орохо үедэ миин лэ бүлээн болоод бай-ха

Полюста дүтэлхэ бүрээ Наранда дүтэлжэ, хүйтэн халууниинь тэнсүү газараар ябаха ёһотойбди.

— Зай, баруун тээшээ Нара дахан ябая!

Нүүдэр мэтэ нүүнылдэн, абяа шэмээгүй, бүлээн хүрьһэн дээгүүр зохидшоон ябанабди. Нара-Газар дүү-рэн түхэрээн болоод, хурсаар гэрэлтэжэ, дура буляа-ма зурагтал Газарай нюруу сиидэгэр харагдана. Хүхэ шэлээр хушагдаһан мэтэ байжа, заха тээшэ зузааран бүрүүлтэһэн тула хуурай газаршые, уһан далайшые, үүлэдшые илгаруулхын аргагүй.

Мүнөө үедэ хуурай газар ехэтэй Дэлхэйн хахад хубиие хаража байнабди; арбан хоёр час болоод, нү-гөө талаһаань — уһаар элбэг хахад бүмбэрсэг хараг-даба. Тэрэ хубиинь ганса Номгон далай эзэлнэ тоо-ной: тэрэ далай нулаар толотоно, ялабхин байгаа үүлэ, мүльһэнэй үгы һаа, мүнөө Нара-Газар иимэ тодоор харагдахагүй һэн.

Үндэр газар өөдэ хүнгэхэнөөр гүйлдэжэ гараад, бүри хүнгэнөөр буунабди. Хаа-яа нүүдэртэй газарта оронобди. Даб гэхээр гансал набтархан добонууд дай-ралдана. Зүгөөр ямаршые үндэр хада хаалта боложо, һаад татахагүйл. Эндэ хүйтэн халууниинь үндэр наб-тарһаа шалтагаалнагүй — хадын орой, доро гол газар-тал адли дулаан, саһагүй юм... Нарын хонхо ёнхо ню-руу, хада уулын тэбсэгүүд, хүлгүй нүхэнүүд манда аймшагтай бэшэ. Нарын арья торье газарнууд дээгүүр, 10-15 сажан үргэнтэй оёоргүй нүхэнүүд дээгүүршые харайлдан гаранабди; дэн дабахын аргагүй байгаа һаань, тэдэниие гүйдэлөөрөө тойронобди. Эрид эгсэ на-рин аргамжа, дэгээтэй модо, арзагар улатай гутал хэ-рэглэн ябанабди. Юуб гэхэдэ, бидэнэй бэе хүнгэхэнүүд хамнай даа.

— Юундэ экватор тээшэ гүйлдэнэгүйбибди. Бидэ тэндэ ошоогүй хэмнэйбди? — гэжэ дуугарнаб.

— Тиишэ ошоходо бидэндэ юуншые һаад хэхэгүй, — гэжэ физик зүбшөөбэ.

Тиигээд лэ бидэшые тэрэ гэнээр замаа хубилгажа, ондоо тээшээ шэглэбэбди.

Бидэнэй түргэн харайлдахада, Нарын хурьһэн улам дулаан боложо байха юм. Удангүй халуу бусалжа, гүйхынь аргагүй болоно. Ушарын Наранай найса ша- раһан газарта орожо ерэнэн байгаабди.

— Халууншые һаань хамаагүй, баруун тээшээл, энэ зангаараа гүйлдөө һаамнай юун болохо ааб? — гээд нүхэрһөө асуунаб

— Газарайхяар хэлэбэл, долоон хоног соо иигэжэ гүйгөөд, түрүүшээр Наранай гэрэлдэ яларһан уула хадын оройнуудые, һүүлдэнь баруун тээһээ гаража байһан Нара харахалди.

— Нара орохо газарһаа Наран гараха гэжэ яаха юм? — гээд гайхан, этигэжэ ядан асуунаб.

— Тиймэ ааб даа! Ульгэр туужа соохи хүнүүдтэл халуунһаа бээ аршалжа шадагша һаа, баруун тээ- һээ Наранай гаража ерэхые хараха һэн бээбди.

— Тээд Наран харагдамсаараа, дахин орошохо юм гү, али газарайхидал адли өөдөө гараха юм гү?

— Экватор дээгүүр час бүридэ арбан дүрбэ модо хахад гүйлдэжэ ябаа һаамнай, Наран баруун тээһээ зүүн тээшээ ябжал ябаха. Һүүлэй һүүлдэ зүүн тээ ошожо орохо байна. Бидэнэй зогсомсоор, Наран дахяад огторгойн хаяа уруу шунгаха байха.

— Түргэншые, удааншые бэшэ, гансал хэм соогоо час бүхэндэ арбан дүрбэ модо хахад гүйгөө һаамнай юун болохоб? — гэжэ үшөө нэгэ асуудал табибаб.

— Тиигээ һаамнай, Иисус Навинай үсынхи шэнги Наран огторгойдоо зогсошохо, хэзээдэшые үдэр гү, али һүни дууһахагүй байха һэн.

— Иймэ юумэнүүдые Газар цэлхэй дээрэ хэжэ бо- лохо гү? — гэжэ улам саашаа физигһээ асуунаб.

— Газар дээрээ час соо мянга табан зуун дүшэн модо хүрэтэр харайлгаха гү, али ниидэхэ шадалтай һааш, болохо ёһотой.

— Юун? Шуурга һалхинһаа арбан таба дахин хур- даар гэжэ гү? Үгы даа, юрэдөөшые тийхээ һанаалха- гүйл байнаб!

— Тиймэл һэнши! Эндэ бэлэхэнээр хэлэн юумээ тээ тэрэ Газар дэлхэй дээрэ,— гэн, физик хургаараа Газар тээшэ заажа,— хэжэ яашые шадахагүйбди.

Иимэнүүд зүйлнүүд тухай шулуун дээрэ һуугаад хөөрэлдэжэ байбабди. Урид минии хэлээшээр урагшаа ябаха аргагүй халуун байһан юм

Аяшарһандаа унташабабди

Һэрюун һэбшээ үдэһэндэл боложо, һэришэбэбди. Согтой хүнгэн дэбхэржэ бодоһоор, табан аршам харайлдаһаар, дахин баруун зүг барин, экватор тээшэ зүглэн гүйлдэбэбди.

Экватор хүрэтэр чилээд холо байна. Тиибэшье һара Газар хоёр вишни яблока хоёрые зэргэсүүлһэндэл гэжэ бү мартаарайгты. Һарын широтануудай хоорондо гушан модоһоо үлүү байхагүй. Дэлхэйн бүмбэрсэгэй широтануудай хоорондо зуун дүрбэн модо юм.

Гүнзэгы хабшалнуудай досоо температурань байһан байн ехэ болоһоор, Реомюраар 50 градус хүрэжэ, бидэнэй экватор тээшэ зүб ябаһые батална. Һарын нүгөөдэ хахадта ороходомнай, хүйтэншэг боложо эхилнэ.

Өөһэдынгөө байһан газар нарибшалан астрономическа аргаар тодорхойлбобди.

Экватор хүндэлэн гарахынгаа урда олон хада уула ба хуурай «далайнуудтай» дайралдаабди.

Һарын хадануудай гадаада дүрсые дэлхэйн хүнүүд һайн мэдэхэ юм. Ехэнхидээ дундаа хонхортой түхэрээн хада харагдагша.

Хадануудайнь хонхор ходо хоһон гү, али вулканай үрхэтэй байдаггүй юм. Заримандаа вулканай үрхын дунда бүхэли хада тобойжо байха. Тэрэ хада мүн баһа тэгэндээ хонхортой байжа магад. Тиибэл тэрэ хонхорын эёртоо вулканай уб улаан хайлмагтай, хаа-яа хүдэлдэг, бүри шэнэ үрхэ байха.

Һара дээрэ бидэнэй олодог шулуунуудые эдэ вулканууд гаргажа хаяһан байгаа бэшэ аал? Ондоо хаанаһаа тиимэ шулуунууд бии болошохо хэм.

Бидэ зорюута вулканай эрмэг дээгүүр харайлдажа гарадаг һэмди, һонирхожо үрхэ уруунь шагаахадаа, үнгэтэ долгёор миралзан үрмэтэжэ байһан хайлмагые хоёр дахин хараа бэлэйбди.

Нэгэтэ, тээ холо, нэгэ хадын орой дээрэ ехэ баглаа туяа харажархёо һэмди. Тэрэмнай яларжа харагдаха болотороо халашаһан олон шулуунууд байгаа ёһотой. Тэдэнэй унахадаа гаргаһан дорьбоон бидэнэй хүл доһолгоо хэн.

Һара дээрэ кислородой дутаһан дээрэһээ юм хэн гү,

али ондоо шалтагаанһаа юм һэн гү, бидэ жэбэ жонхо болошоогүй ашагта шулуу, металл, ехэнхидээ алюминни олодог һэмди.

Нүхэрэйм этигэмжые буруутуулан, тэгшэ доро газарта, уһагүй «далай» соогуур ажа амидаралай үлэ мэдэгхэн мүр сараа ушардаг бэлэй. Гүйжэ ябахата нэгэ бага тооһо татаха набтар газар зохидшоогшо һэмди. Бидэнэй шуумгай харайлдахада һарын тооһон холо хойно үлэжэ, һэбшээ һалхигүй дээрэһээ тэрэ зуураа доошоо һуудаг һэн. Тиимэ тооһотой газараар гүйхэ харайлдахадамнай зөөлэн хибэс гү, али зүлгэ ногоон мэтэ һанагдагша бэлэй. Тэрэ набтар газарай хэдэхэн хурга зузаан шорой гүйхэдэ огто һаалта хэдэггүй һэн.

Гэнтэ физигни холые гараараа заажа, харан гэхээм баруун тээмнай нэгэ түүдэгшүү юумэ улаа бутаржа байба. Ошонһоон гоё һолонго татана.

Энэ үзэгдэл тайлбарилха һанаатай тойруу харгыгаар дүтэлбэбди.

Ерэхэмнай, эндэ тэндэ шэдүүлшэһэн түмэрэй халуун хэхэгүүд харагдаба. Заахан монсогорнуудынь хүрөөд, томохонуудынь үшөө улаан зандаа байба.

— Энэ хадаа буумал түмэр гээшэ,— гэн, физик хүрэхэн аэролидай нэгэ хэхэгыг гартаа абажа,— иимэше хэхэгүүд Газар дээрэ унадаг юм,— гэжэ тэрэ хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ. — Музей соо нэгэтэ бэшэ хараа һэм. Эдэ огторгойн шулуунуудта гү, али бодосуудта буруу нэрэ зүүгдэхэн байна. Агааргүй һара дээрэ ондоогоор нэрлэгдэхэ ёһотой. Һарын хүрһэ мүргэшөөгүйдөө эдэ бодосууд эндэ харагдахагүй байна. Харин Газар дээрэһээ харахада агаар уруу ниидэн ороһонһоо хойшо ялаганажа харагдадаг. Агаартай хабирсалдаһан дээрэһээ тэдэ халажа гэрэлтэн унадаг юм.

Экватор хүндэлэн гараһаар, Хойто полюс тээшэ ошохо гэжэ шиидэбэбди.

Хабсагайнууд, обоо собоо шулуунууд гайхаха гэлы хээр аһасалдан тогтожо байха юм.

Тэдэнэй дүрсэ түхэлынь хүрөөтэйгөөр үзэгдэнэ. Бидэ Газар дээрээ иимэ хада хабсагай хаража үзөөгүй байгаалди.

Эдэ һарын хада хабсагайнуудые манай Газар дээрэ урилан табижархёо һаа, тэдэ дуу дорьбоо татан, хуу бута хүрэн унаха һэн. Һара дээрэ тэдэниие унагаахаар

агаарай дараса үгы дээрэнээ иимэ гайхалтай һонин дүрэтэй болошоно ха юм.

Бидэ полюста дүтэлэн, бии шадалаараа шуумайса харайлдажал ябанабди. Хадын хабшал соо хүйтэн болоно. Теэд бидэ хүрһэн дээгүүр харайлдажа ябаһандаа гү, али Нара хүсэхэ болоһондоо гү, хүйтэрһыень мэдэрнэгүйбди.

Удабашьегүй баруун тээгээ үзэсхэлэнтэ гоёор Наранай мандахые харабабди.

Яараадшые юу хэхэмнай һэм, бидэ мин шогшожол ябаабди.

Үргэнэ нойроо хүрөөшые һаа урданайхи мэтэ хүмэг хабшал уруу оронгүй, малгайгаа табинан газартаал эдээлээд, амараад, саашаал ябанабди.

Ябадал дундаа нойрсожо, гоё зүүдэндэ баригдан, унташанабди. Гайхананайшые хэрэггүй даа. Энээн шэнги ушарнууд Газар дээрэмнайш тохёолдодог хамнай. Теэд эндэ бүришые хамаатай бэшэ, юундэб гэбэл, Нара дээрэ зогсожошые бай, хэбтэжэшые бай адли ха юм.

Һарын сагаанай һүни. Бидэ дааранабди

Газар-һара орохо тээшээ дүтэлжэл ябана. Далайтай нууртай талаараа гү, али хуурай газараараа бидэн тээшэ хараһанһаань, мүн агаарайнь хэды шэнээн үүлэтэйһөө дулдыдан, нэгэ үе һулаар, нэгэ үе хурсаар гэрэлтэнэ.

Тииһээр Газарай тэнгэрийн хаяада хүрөөд, шургажа эхилхэдэ, Һарын Дэлхэйһээ харагдадаггүй хахадтань хүрэжэ ерэнэнээ мэдэбэбди.

Дүрбэн час болоод Газар оройдоош харагдахаа болижо, хэдыхэн хадануудай оройн гэрэлтэжэ байхые харабабди. Удабашьегүй һарын туяа залиржа, зохидшоохоор харанхы болоодхино. Үй түмэн одо мүшэд! Зүгөөр Газар дээрэнээ иимэ хэтэрхэй олон мүшэдые гансал һайн телескопоор лэ хаража болохо юм.

Теэд эндэхи харлан зэнхыжэ харагдагша огторгойе һайхашаамаар бэшэл!

Тээ тэндэ юун гэрэл сасаржа байнаб?

Энэмнай үндэр хадын шобхо оройнууд яларһан байгаа. Хахад час болоод ойлгобобди. Үшөө нэгэ хэды мундартгын оройгоор Наранай туяа сасарна.

Нара харахаяа хадыншые орой өөдэ гүйхэ саг болоно. Теэд хада өөдэ харайжа гаратарнай, балай харанхы болошожо, оройхоонь Наран харагдабагүйл даа.

Энээхэн багта Наран ородог газар байгаа хаш. Шууяса гүйлдэсэнэбди.

Яаранандаа харбаһан годли шэнгээр ниидэжэ ябанабди.

Теэд тиитэрээ яараншыегүй гүйгөө наа, баруун зүгтэ үндыжэ байһан Нара хараха байгаабди.

Үгы даа — шамдаха хэрэгтэй.

Оо! Ямар гоё гэшэб!

Баруун тээ гаража байһан одон ялаганашаба.

Тэрэ одон улам томо боложол байна... Тиинээр байгараа тэрэмнай Наранай хэһэг хуби болошоно... Нараншые бүхэлеерээ гаража ерэбэл! Тэрэ огторгойн хаяаһаа дэгдэн, дээшээл гаража ябана!..

Эдэ бүгэдэнь бидэнэй харайлдажа ябахата тиигэжэ харагдана; бидэнэй хойно үлэнэн хадын оройнууд удаа дараа бүрүүлэжэ байба.

Дүтэлжэ ябанаһан һүүдэр хараагүй наа, мэхэдэ орошохо һэмди.

— Хүрөө, эсэшэлэйбди! — гээд, физик зугаахин хашхаран, Наранда хандана, — амаралтадаа ошоходошни болоно!

Бидэ амаржа һуухадаа, Наранай жиирэйнгээ гуримаар орожо, нүдэндэ харагдахаа болихые хүлээнэбди.

— Зай даа, хүрөө болог даа!

Нэгэ хэды ябуултаад, бүхэ нойроор унташабди.

Унтажа һэрээд, гэрэл дулаан хоёртонь дурлажа, Нарые хүсөөд, хараанһаа алдангүй, дахаад лэ ябанабди. Наран нэгэ өөдөө хөөрөжэ, нэгэ доошоо орожо байбашые, ходо огторгойдоо байжа, бидэниие дулаасуулна. Наранай бүри дээрэ байхата унтаад һэрехэдэмнай — хашартай Наран дахяад хоргодохо гэжэ байба. Тиибэшые бидэ саг зуура тэрэниие хүсэжэ, дахин дээшэнь гаргабди.

Полюста дүтэлбэбди!

Наран огторгойн хаяагаар һолжоржо, хада уулын һүүлээр ехэ тула һүүдэртэй газараар гүйжэ гаратараа нилээдгүй бээрэнэбди. Нарын энэ хахадта хүйтэн халуунайнь байдал тон гайхалтай. Үндэр наруули газарай дүтэ хэрэшэгүй халашоод байхадань, арбан табан сүүдхэ һүүдэртэ байһан зарим газар дээгүүр гүйжэ гара-

хадаа, хүйтэ абажа, хэрхэ үбшэн хүрэшэмөөр. Хадын оройхоноор гэрэлтэнэн эндэхи Наран ямар нэгэ шулуу сэхэ шараа наа, толгой дээрэнээ сэхэ шараһан Дэлхэйн Наранһаа заашье нулаар бэшэ, харин хоёр дахин хурсаар шарадаг юм гэжэ бү мартаарайт даа. Дэлхэйн хойто зүгтэ нимэ байдал ушархагүй. Юундэб гэбэл, нэгэдэхээр, Наранай элшэ агаарай зузаанһаа нуларна: хоёрдохёор, Газарай полюс дээрэхи Наран тиимэшье шангаар шарадаггүй: нэгэ шулууе тэндэхи Наран хорин дүрбэн час соо тойробошье халаахагүй.

«Дулаа нэбтэрүүлхээ яагаа юм? Хада хабсагайн дулаан хүйтэн хүрһэндөө дамжан орохо бэшэ юм гү?» — гэжэшье болохот. «Хаа-яа,— гэжэ харюусаха байнаб,— хада хабсагайн һарынгаа хүрһэндэ няалданхай наань, тэрэнэй дулаан хүрһэндэ нэбтэржэ болохо: ехэнхидээ гранит шулуунай обоо собоо хүрһэндэ хэдэн газараараа халта хүрөөд байха юм. Дулаан хадаа эдэ точконуудаар удаан саг соо дамжан, хүрһэндэ ородог юм. Тиимэ һэн тула арья барья хабсагай ходо халажал байдаг. Дулаанай туяа болон сасархань баһал нула юм».

Иимэшүү обоо собоо шулуунһаа наатаагүйбди. Харин һүүдэртэ хэбтэнэн хүйтэн доро газар полюста дүтэлхэдэмнай түбэг татадаг байгаа. Полюста дүхэхэ бүримнай һүүдэр газарнууд улам үргэн боложо, ябажа гаршагүй боложол байна.

Эндэ жэлэй дүрбэн сагшье гэжэ мэдэхэ юумэ үгы. Зундаа полюс дээрэхи Наран Газар дээрэхиһээ таба дахин доогуур ябажа байдаг.

Бидэнэй полюс хүрэтэр зун болохогүй юм аа гү?

Наранай хойноһоо дахажа, һарые тойрон харгылһаар, яшаагүй хүйтэн аад, эндэ тэндээ халуун шулуутай газарһаа саашалан ошожол ябанабди.

Хүлдэжэ, галдуулжа үхэхэ хэн дуратай байха һэм!.. Улам саашаа ябанабди... Тэсэшгүй халуун болоно... Наранһаа хожомдохо ушартай болонобди. Хадануудай хярын нулахан гэрэлээр гоёогдоһон харанхы соогуур гүйлдэжэл ябанабди. Уданшьегүй тэдэ хадануудай гэрэл унтаршана. Абажа ябаһан юумээ ехэнхиинь эдээ, уугаабди, үргэлхэ юумэ багатай ябаханда хүнгэн байна.

Бидэнтэй адли ябажа байһан Газар улахагүй харагдахань.

Тээ тэрэ гаража ерэбэл.

Оо, ханаха байха Газар дэлхэймнай! Шамаяа амаршалнабди!

Наадана бэшэ, харин баярлаһандаа хэлэнэбди!

— Хэды соо уулзаагүй байшоо гээшэбибди даа!

Олон час үнгэрбэ. Эндэхи хада ууланууд урдань хараашьегүй наамнай, хуу адли нэгэл түхэлэй шэнги һонигүй байна. Гоё һайхан аад, хүрэхын аргагүй Газарай дүрсэ хуушанай уйдхар гашуудал хүндөөжэ, бусалтагүй гээгдэлэй гасалан һэргээжэ, сэдхэл үбдэхөөнэ. Түргөөр байрадаа хүрэнэйбди! Нойршые хүрэнэгүйл! Теэдшые байра соомнай юун хүлээжэ байна гээшэб? Амигүйшые наа, танил болошоһон, эльгэ зүрхэ хадхаад абаха юумэнүүд лэ хүлээнэ ха юм.

Хаанаһаа уйдхар гашуудалда абтаба гээшэбибди?.. Мүнөө болотор ниггэжэ уйдажа байгаагүй хамнайбди. Али оршон тойрон байдалай шэнэ, шэнэ юумэнүүд манай уй гашуудалы халхалаад байгаа гээшэ гү?

Гэр тээшээл шамдая, эдэ амигүй одо мүшэд, шаналал гашуудалай огторгойе бү хараһайбди!

Гэр байрамнай энээхэн багта байха хамнай. Һэжэг-лэхээр бэшэ, астрономическа аргаар бэдэржэ ерээ бэлэйбди. Тиин гэхэдэ танил байраһаа байтагай урдань харадаг хада уула ойро тойрон харагданагүйл

Иишэ тишээ гүйхэдэжэ бэдэрнэбди.

Угы даа, хаанашые үгыл!

Оложо ядахадаа һуужа, тэрэ зуураа нойрто да-руулшанабди.

Хүйтэндэ хайруулжа һэрибэбди.

Жаа болошоһон хоолһоо үл залганабди.

Гансал гүйлдэжэ хүйтэнһөө бээ абарха ушартай болобобди.

Талаан буруулхадаа, хүйтэнһөө хорохоор нэгэшые нүхэн дайралдахагүй юм лэ.

Дахяад лэ Нара дахажа гүйлдэхэ үйлэтэй болобо-бди.

Тэргэдэ хүлюүлһэн богоол мэтэ хэтэдээ Нара дахаад гүйлдэжэ ябаха баатай болобобди!

Угы даа! Удаан саг соо гүйлдэжэ тэсэхгүйбди! Нэгэл эдеэлхэ хоол үлдөө. Хожомынь юун болохонь гээшэб?

Хубита эдеэгээ — һүүлшынгээ хоол эдижэрхилэй-бди.

Нойр нюдэ анилдуулна. Даарахадаа бүхөөр тэбэ-рилдэнэбди.

Хэрэггүйдэ дайралдадаг хабшал нүхэнүүд яашоо гээшэб даа?

Үнишье нойрсобогүйбди. Шанга хүйтэнһөө бидэ һэрибэбди. Энэ муухай хүйтэн гурбаханшье час унтуулбагүйл!

Тэнхээ тамираа алдаһан, уйдхар гашуудалһаа, үл хоолгүйһөө ба шанга хүйтэнһөө һуларшаһан бидэ хоёр урданайхи шэнги хурдаар гүйжэ шаданагүйбди.

Бээрэжэ, хүрэжэ эхилбэбди!

Миниингээ унтахаа һанахада, физик нүхэрни намайгаа хорижо, үгышье һаа, бинь тэрэнээ нойрһоонь аршалжа байгааб. Унтабал, һүүлшынхидеэ унтаха байгаабди.

Бэе бээдээ туһалжа, нэгэ нэгэнэйнгээ һанаа заһажа байгаа бэлэйбди. Мүнөө һанахадам, хэмнэйш нүхэрөө хаяжа ошохо гээгүй һэн.

Физик унтаандаа Газар дэлхэй тухайгаа нойрмоглоно; бинь нүхэрөө тэбэрин, дулаасуулхаяа оролдоноб...

Дулаан дэбисхэр, шэрэмэй гал, эдээ хоол тухай хорхойтохоор бодолдо абтанаб... Гэрэйхидни намайе тойроно... Энээгүүр тэрээгүүрни ябана, хайрлаһан хэбэртэй... Юушьеб даа үгэнэ...

.....

Һэрилгэ

Бодолнууд, бодолнууд! Сиибэгэр тэнгэри. Хүршэ гэрэй хушалта дээрэ саһан... Шубуун ниидэжэ үнгэрнэ... Танил нюур шарайнууд... Доктор... Юу хэлэнэ гээшэб?..

— Летарги, үни үргэлжэлдэг нойр, айдаһатай ушар... Ехээр тураа. Нилээдгүй зүдэрөөшье байна... Гэмгүй даа! Амилхань дээрэ болобо... Бэень хуушан түхэлдөө оробо гээшэ... Аюул үнгэрөө.

Оршон тойрон уйлалдаһаншье һаа, баяртай шарайнууд...

Тобшолон хэлэбэл, тусхай үбшэн нойроор унтажа хэбтэнэнэ һэриһэн байгааб. Унтажа байхадаа биемни Газар дэлхэйдээ үлдэжэ, һанал бодолни һарада хүрэтэр ниидэжэ ошоһон байгаа бшуу.

Үнишэг мэдээ ороогүй хаб. Физик нүхэр тухайгаа асуужа гү, нэгэн гэбэл, Нара тээшэ хайшан гэжэ хани нүхэдэйнгөө ерэшэн тухай гайхажа дэмырэншые байгааб. Газар огторгой хоёрые илгаруулхаяа болишод, нэгэ Газар дээрээ байнам гэжэ, нэгэ Нара тээшэ дахяад бусанаб гэжэ ухаагаараа намараншые байгаа бээб.

Доктор намтай арсалдажа бү сухалдуулаарайт гэжэ захирхан байгаа юм... Эрыютэхэ гэжэ айгаад ёһотой. Удаан саг соо мэдээ орожо, бүришые удаан хэргэн заһарааб даа.

Хэлэхэ юу байхаб, эдэгээд, физик нүхэртөө хараһан үзэнэн ушаралаа бүхыдэнь хөөрэхэдэмни, угаа гайхаа һэн. Зүүдэндээ хараһан юумэнүүдтээ бага зэргэ өөрынгөө тайлбаринуудые нэмээд, иигэжэ бэшэ гэжэ заһан юм.

Г А Р Ш А Г

Циолковский	3
Үзэгдөөгүй түби дээрэ хэрибэб.	6
Эгээ түрүүшынхизэ хараһан, үзэһэн юумэмнай.	13
Һара дээрэ туршалгануудые хэнэбди	21
Һара дээрэһээ газар дэлхэйе харанабди	25
Наранай хойноһоо тэгүүлнэбди.	31
Һарын сагаанай һүни. Бидэ дааранабди	40
Һэрилгэ	44

Циолковский Константин Эдуардович

Для среднего возраста

НА ЛУНЕ

Редактор *Ш. Н. Нимбуев*

Оформление художника *Ф. Е. Гергесова*

Технический редактор *Д. Б. Батоцыренова*

Корректор *Б. Ц. Цыренова*

Слано в набор 11/II-1961 г. Подписано к печати 4/III-1961 г.

Формат бум. 84x108¹/₃₂. Объем 2,46 п. л. Уч.-изд. л. 2,16.

Тираж 2000. Заказ № 810. Цена 10 коп.

Типография Минкультуры БурАССР